

Gottlob Frege

Korespondencja naukowa

Wydanie krytyczne

$$\vdash (\hat{\epsilon} f(\epsilon) = \hat{\alpha} g(\alpha)) = (\neg \exists x (f(x) \neq g(x)))$$

$$a, b \in K, \supset, [f \in b] \rightarrow a, \supset, x \in a, \supset, x, f \in b, x, y \in a, x = y, \supset, f x = f y$$

$$\vdash (\hat{\epsilon} f(\epsilon) = \hat{\alpha} g(\alpha)) = \left(\neg \exists x \left(\begin{array}{l} f(x) = g(x) \\ \vdash a = \hat{\epsilon} f(\epsilon) \\ \vdash a = \hat{\alpha} g(\alpha) \end{array} \right) \right)$$

$$\vdash p \supset p$$

$$\vdash p, \supset, q \supset p$$

$$\vdash \supset, p, \supset, q \supset r, \supset, q, \supset, p \supset r$$

$$\vdash \supset, p \supset q, \supset, q \supset r, \supset, p \supset r$$

$\tau \epsilon$	$\tau \theta$
$\iota \eta$	$\iota \theta$

$$\overline{\overline{B \bar{A} \Gamma}} = B \bar{A} + \Gamma$$

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

Gottlob Frege
Korespondencja naukowa
Wydanie krytyczne

Gottlob Frege

Korespondencja naukowa

Wydanie krytyczne

Opracowanie edycji polskiej i weryfikacja tłumaczenia:

Gabriela Besler

Joanna Zwierzyńska

Przekład na język polski:

Andrzej Painta – z języka niemieckiego

Mateusz Jurczyński – z języka angielskiego

Marta Ples-Bęben – z języka francuskiego

Lidia Obojska – z języka włoskiego

Na podstawie edycji niemieckiej, którą opracowali:

Gottfried Gabriel

Hans Hermes

Friedrich Kambartel

Christian Thiel

Albert Veraart

Recenzenci:

Roman Murawski

Jerzy Pogonowski

Zdzisław Pogoda

Konsultant historyczny: Piotr Kowalewski

Konsultant w zakresie języka łacińskiego i greckiego: Sebastian Śpiewak

Indeks osobowy i rzeczowy, spisy towarzystw naukowych oraz kongresów
i konferencji: Paweł Ługiewicz

Patronaty:

**STUDIA
LOGICA**

BULLETIN
OF THE SECTION OF LOGIC

Polskie
Towarzystwo
Semiotyczne
rok zał. 1968

Publikacja finansowana w ramach programu Ministerstwa Nauki
i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju
Humanistyki” w latach 2017–2020, nr projektu 22H 16 0407 84.

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI

Spis treści

Wykaz skrótów	17
Wprowadzenie. Krótka biografia Gottloba Fregego i dzieje jego korespondencji	19
Nota edytorska	33
Podstawa wydania	33
Struktura	36
Opracowanie tekstu	37
Dodatkowe uwagi	38
Podziękowania	43
Wykaz symboli	47
I Richard Avenarius	53
I/1. Avenarius – Frege, 20.04.1882, Hottingen, list, N	53
II L. Eugène Ballue	55
II/1. Ballue – Frege, 20.01.1895, Saint-Quentin, list, F	56
II/2. Ballue – Frege, 9.02.1895, Saint-Quentin, list, F	57
II/3. Ballue – Frege, 21.10.1896, Saint-Quentin, list, F	58
II/4. Ballue – Frege, 3.01.1897, Saint-Quentin, list, F	60
II/5. Ballue do Fregego, 15.04.1897, Saint-Quentin, list, F	61
III Bruno Bauch	63

Znak * oznacza, że dokument (i wszelkie ewentualne jego kopie lub szkice) jest uważany za zaginiony, natomiast z innych źródeł wiadomo o jego istnieniu, a czasem także treści. Język oryginału dokumentu oznaczono literą: A - angielski, F - francuski, N - niemiecki, W - włoski.

III/1. Bauch – Frege, 8.09.1918*, list, N	64
III/2. Bauch – Frege, 11.09.1918*, list, N	64
III/3. Bauch – Frege, 25.04.1919*, list, N	64
III/4. Bauch – Frege, 31.10.1919, N	65
III/5. Bauch – Frege, 26.01.1925*, kartka, N	65
III/6. Bauch – Frege, 30.01.1925*, kartka, N	65
III/7. Bauch – Frege, 7.04.1925*, kartka, N	65
III/8. Bauch – Frege, 29.04.1925*, list, N	65
IV Walter C.G. Brix	67
IV/1. Brix – Frege, 15.11.1890, Leipzig, list, N	68
IV/2. Frege – Brix, niedatowany, szkic listu, N	70
IV/3. Brix – Frege, 30.05.1891, Berlin, list, N	71
IV/4. Brix – Frege, 9.05.1892, Berlin, list, N	72
V Hugo Buchholz	73
V/1. Frege – Buchholz, 19.05.1905*, list	73
V/2. Frege – Buchholz, data nieznana*, list	73
V/3. Frege – Buchholz, data nieznana*, list	73
V/4. Buchholz – Frege, 30.06.1911*, Halle, list	74
VI Rudolf Carnap	75
VI/1. Carnap – Frege, 30.11.1921*, pocztówka	76
VII Louis Couturat	77
VII/1. Couturat – Frege, 1.07.1899, Caen, list, F	78
VII/2. Couturat – Frege, 8.07.1899, Caen, list, F	79
VII/3. Couturat – Frege, 6.01.1901, Paryż, list, F	81
VII/4. Couturat – Frege, 18.06.1901, Paryż, list, F	83
VII/5. Couturat – Frege, 13.10.1901, Paryż, list, F	85
VII/6. Couturat – Frege, 11.02.1904, Paryż, list, F	87
VII/7. Couturat – Frege, 21.10.1906, pocztówka, F	89
VIII Ludwig Darmstaedter	91
VIII/1. Frege – Darmstaedter, 27.07.1919, Bad Kleinen, list, N	92
IX Hugo Dingler	93
IX/1. Frege – Dingler, 2.10.1910, Jena, pocztówka, N	95
IX/2. Frege – Dingler, 31.01.1917, Jena, list, N	95
IX/3. Dingler – Frege, 2.02.1917, Ausburg, list, N	97
IX/4. Frege – Dingler, 6.02.1917, Jena, list, N	100
IX/5. Dingler – Frege, 26.2.1917, Ausburg, list, N	105

IX/6. Dingler – Frege, 27.06.1917, Ausburg, list, N	108
IX/7. Frege – Dingler, 4.11.1917, Brunshaupten, list, N	110
IX/8. Dingler – Frege, 10.07.1917, Ausburg, list, N	112
IX/9. Frege – Dingler, 21.07.1917, Brunshaupten, list, N	113
IX/10. Frege – Dingler, 1.08.1917, pocztówka, N	113
IX/11. Dingler – Frege, 10.12.1917*, list, N	114
IX/12. Frege – Dingler, 2.02.1918, pocztówka, N	114
IX/13. Frege – Dingler, 3.09.1918, Neuburg, pocztówka, N	114
IX/14. Dingler – Frege, 11.11.1918*, nieznany typ dokumentu, N	115
IX/15. Frege – Dingler, 17.11.1918, Bad Kleinen, list, N	115
IX/16. Frege – Dingler, 29.04.1920, Bad Kleinen, pocztówka, N	116
X Horst Engert	117
X/1. Engert – Frege, 9.12.1919, list	117
XI Rudolf Eucken	119
XI/1. Frege – Eucken, 5.01.1916, list, N	120
XI/2. Frege – Eucken, 2.06.1916, kartka pocztowa, N	120
XI/3. Eucken – Frege, 8.11.? *, kartka pocztowa	121
XII Richard Falckenberg	123
XII/1. Falckenberg – Frege, 16.06.1890, Erlangen, list, N	123
XIII Georg Goetz	125
XIII/1. Goetz – Frege, 7.11.1918*, list	125
XIII/2. Goetz – Frege, 22.11.1919*, list	125
XIV Robert Haußner	127
XIV/1. Haußner – Frege, 27.08.1918*, list	128
XIV/2. Haußner – Frege, 10.06.1918*, list	128
XIV/3. Haußner – Frege, 3.11.1919*, list	128
XIV/4. Haußner – Frege, 23.12.1919*, list	128
XIV/5. Haußner – Frege, 22.01.1920*, list	128
XIV/6. Haußner – Frege, 31.01.1920*, kartka pocztowa	129
XIV/7. Haußner – Frege, 10.02.1920*, list	129
XIV/8. Haußner – Frege, 9.08.1920*, list	129
XIV/9. Haußner – Frege, 25.08.1920*, list	129
XIV/10. Haußner – Frege, 9.02.1921*, list	129
XIV/11. Haußner – Frege, 23.10.1921*, list	130
XIV/12. Haußner – Frege, 30.12.1921*, list	130
XIV/13. Haußner – Frege, 7.11.1922*, list	130

XIV/14. Haußner – Frege, 29.12.1922*, list	130
XIV/15. Haußner – Frege, 6.11.1924*, list	130
XIV/16. Haußner – Frege, 10.05.1925*, list	130
XV David Hilbert	131
XV/1. Frege – Hilbert, 1.10.1895, Jena, list, N	135
XV/2. Hilbert – Frege, 4.10.1895, Getynga, list, N	137
XV/3. Frege – Hilbert, 27.12.1899, Jena, list, N	138
XV/4. Hilbert – Frege, 29.12.1899, list, N	143
Zarys albo wypisy Hilberta	148
XV/5. Frege – Hilbert, 6.01.1900, Jena, list, N	150
XV/6. Hilbert – Frege, 15.01.1900, Getynga, pocztówka, N	157
XV/7. Frege – Hilbert, 16.09.1900, Jena, list, N	158
XV/8. Hilbert – Frege, 22.09.1900, Getynga, pocztówka, N	160
XV/9. Hilbert – Frege, 7.11.1903, Getynga, pocztówka, N	161
XVI Arthur Hoffmann	163
XVI/1. Hoffmann – Frege 12.09.1918*, list	164
XVI/2. Hoffmann – Frege 28.10.1918*, kartka	164
XVI/3. Hoffmann – Frege 23.01.1920*, list	164
XVI/4. Hoffmann – Frege 30.12.1920*, kartka	164
XVI/5. Hoffmann – Frege 3.12.1922*, list	164
XVII Richard Höningwald	165
XVII/1. Höningwald – Frege 5.02.1925*, list	166
XVII/2. Frege – Höningwald 8.02.1925*, list	166
XVII/3. Höningwald – Frege 15.02.1925*, pocztówka	166
XVII/4. Höningwald – Frege 24.04.1925, Wrocław, list, N	166
XVII/5. Frege – Höningwald 26.04.–4.05.1925, Bad Kleinen, list, N	168
XVII/6. Höningwald – Frege 7.05.1925*, list	171
XVIII Edward V. Huntington	173
XVIII/1. Frege – Huntington, niedatowany, N	174
XIX Edmund Husserl	177
XIX/1. Frege – Husserl, 24.05.1891, Jena, list, N	183
XIX/2. Husserl – Frege, 18.07.1891, Halle, list, N	188
XIX/3. Frege – Husserl, 30.10.–1.11.1906, Jena, list, N	192
XIX/4. Husserl – Frege, 10.11.1906*, list	197
XIX/5. Husserl – Frege, 16.11.1906*, list	197
XIX/6. Frege – Husserl, 9.12.1906, Jena, list, N	197

XIX/7. Husserl – Frege, 21.12.1906–13.01.1907*, list	199
XX Emily Elizabeth Constance Jones	201
XX/1. Jones – Frege, 29.10.1910*, list	202
XX/2. Frege – Jones, 26.03.1911*, fragment listu	202
XX/3. Jones – Frege, 1.04.1911*, list	202
XXI Philip E.B. Jourdain	203
XXI/1. Jourdain – Frege, 7.09.1902, Cambridge, list, A	205
XXI/2. Frege – Jourdain 23.09.1902, Jena, list, N	206
XXI/3. Frege – Jourdain 21[?].03.1904, pocztówka, N	207
XXI/4. Jourdain – Frege, 22.03.1904, Yateley, pocztówka, A	208
XXI/5. Jourdain – Frege 28.01.1909, Beaminster, list, A	208
XXI/6. Jourdain – Frege 15.02.1909, Beaminster, list, A	210
XXI/7. Jourdain – Frege, 16.04.1910, [Beaminster], pocztówka, A	211
XXI/8. Jourdain – Frege, 23.04.1910, [Beaminster], pocztówka, A	211
XXI/9. Frege – Jourdain [kwiecień/maj 1910?], N	212
XXI/10. Jourdain – Frege 29.03.1913, Cambridge, list, A	213
XXI/11. Jourdain – Frege, 15.01.1914, Cambridge, list, A	214
XXI/12. Frege – Jourdain [styczeń 1914?, fragmentaryczny zarys], N	215
XXI/13. Frege – Jourdain, 28.01.1914, Brunshaupten, zarys listu, N	219
XXI/14. Jourdain – Frege 18.04.1914*, list	225
XXII Felix Klein	227
XXII/1. Klein do Fregego 14.08.1881, Borkum, list, N	227
XXIII Hinrich Knittermeyer	229
List otwarty Knittermeyera, N	229
XXIII/1. Frege – Knittermeyer, Jena, 25.10.1912, list, N	230
XXIV Eduard Knoch	231
XXIV/1. Knoch – Frege, 28.06.1893, Jankowo Gdańskie, list, N	231
XXIV/2. Knoch – Frege, 11.07.1893, Jankowo Gdańskie, list, N	232
XXV Wilhelm Koebner	235
XXV/1. Koebner – Frege, 23.01.1891*, list	235
XXV/2. Frege – Koebner, 8.02.1891*, list	235
XXV/3. Koebner – Frege, 18.02.1891, Wrocław, list, N	236
XXV/4. Frege – Koebner, bez daty, szkic listu, N	237
XXVI Alwin Reinhold Korselt	239

XXVI/1. Korselt – Frege, 21.06.1903, Plauen, list, N	241
XXVI/2. Frege – Korselt, 26.06.1903*, list	242
XXVI/3. Korselt – Frege, 27.06.1903, Plauen, list, N	243
XXVI/4. Korselt – Frege, 30.06.1903, Plauen, kartka pocztowa, N	245
XXVI/5. Korselt – Frege, 5.01.1920*, kartka	246
XXVII Xavier Léon	247
XXVII/1. Léon – Frege 4.10.1894, Paryż, list, F	248
XXVIII Heinrich Liebmann	249
XXVIII/1. Frege – Liebmann, 29.07.1900, Jena, list, N	250
XXVIII/2. Frege – Liebmann, Bad Steben, 25.08.1900, N	253
XXIX Paul F. Linke	257
XXIX/1. Linke – Frege, 2.08.1916*, list	258
XXIX/2. Frege – Linke, 24.08.1919, Bad Kleinen, list, N	258
XXX Leopold Löwenheim	263
XXX/1. Löwenheim – Frege, data nieznana*, list	267
XXX/2. Frege – Löwenheim, 16.09.1906*, list	267
XXX/3. Frege – Löwenheim, 29.11.1906*, list	267
XXX/4. Löwenheim – Frege, 6.12.1908*, list	267
XXX/5. Frege – Löwenheim, 21.12.1908*, list	267
XXX/6. Löwenheim – Frege, 23.12.1908*, list	267
XXX/7. Frege – Löwenheim, 30.12.1908*, list	267
XXX/8. Löwenheim – Frege, 3.01.1909*, list	267
XXX/9. Frege – Löwenheim, 24.01.1909*, list	267
XXX/10. Löwenheim – Frege, data nieznana*, list	268
XXX/11. Frege – Löwenheim, 13.02.1909*, list	268
XXX/12. Löwenheim – Frege, 18.02.1909*, list	268
XXX/13. Frege – Löwenheim, 12.03.1909*, list	268
XXX/14. Löwenheim – Frege, data nieznana*, list	268
XXX/15. Frege – Löwenheim, 26.03.1909*, list	268
XXX/16. Löwenheim – Frege, 5.04.1909*, list	268
XXX/17. Frege – Löwenheim, 16.05.1909*, list	268
XXX/18. Löwenheim – Frege, 29.05.1909*, list	268
XXX/19. Frege – Löwenheim, 4.04.1910*, list	269
XXX/20. Löwenheim – Frege, 19.05.1910*, list	269
XXXI Anton Marty	271
XXXI/1. Frege – Marty[?], 29.08.1882, Jena, list, N	273

XXXII Adolph Mayer	277
XXXII/1. Frege – Mayer, 8.06.1896, Jena, list, N	278
XXXII/2. Mayer – Frege, 9.06.1896, Lipsk, list, N	279
XXXII/3. Mayer – Frege, 6.07.1896, Lipsk, kartka pocztowa, N	280
XXXIII Charles Kay Ogden	281
XXXIII/1. Ogden – Frege, 27.11.1921*, list	281
XXXIV Moritz Pasch	283
XXXIV/1. Pasch – Frege, 11.02.1894, Gießen, list, N	284
XXXIV/2. Frege – Pasch, 13.10.1896*, kartka	285
XXXIV/3. Pasch – Frege, 14.10.1896, Gießen, kartka pocztowa, N ..	285
XXXIV/4. Pasch – Frege, 14.11.1899, Gießen, list, N	285
XXXIV/5. Pasch – Frege, 18.01.1903, Gießen, list, N	287
XXXIV/6. Frege – Pasch, 18.04.1904*, list	288
XXXIV/7. Pasch – Frege, 7.01.1905, Gießen, list, N	288
XXXIV/8. Pasch – Frege, 13.11.1906, N	290
XXXV Giuseppe Peano	291
XXXV/1. Frege – Peano, bez daty, list, N	293
XXXV/2. Peano – Frege, 30.01.1894, Turyn, pocztówka, F	295
XXXV/3. Peano – Frege, 10.02.1894, Turyn, list, F	296
XXXV/4. Peano – Frege, 14.08.1895, Turyn, kartka pocztowa, F	298
XXXV/5. Peano – Frege, 24.10.1895, pocztówka, Turyn, F	298
XXXV/6. Peano – Frege, 5.04.1896, Turyn, pocztówka, F	299
XXXV/7. Frege – Peano, 29.09.1896, Jena, list, N	300
XXXV/8. Risposta (Odpowiedź Peana na XXXIV/7), niedatowana, W	307
XXXV/9. Peano – Frege, 3.10.1896, Turyn, pocztówka, F	310
XXXV/10. Peano – Frege, 14.10.1896, Turyn, list, F	310
XXXV/11. Frege – Peano, niedatowany, między 1896 a 1903, N	317
XXXV/12. Peano – Frege, 7.01.1903, Turyn, pocztówka, F	322
XXXVI Heinrich Rickert	323
XXXVI/1. Rickert – Frege, 28.06.1911*, list	323
XXXVI/2. Frege – Rickert, 1.07.1911, Jena, pocztówka, N	323
XXXVII Bertrand Russell	325
XXXVII/1. Russell – Frege, 16.06.1902, Haslemere, list, N	333
XXXVII/2. Frege – Russell, 22.06.1902, Jena, list, N	334
XXXVII/3. Russell – Frege, 24.06.1902, Haslemere, list, N	338

XXXVII/4. Frege – Russell, 29.06.1902, Jena, list, N	341
XXXVII/5. Russell – Frege, 10.07.1902, Cambridge, list, N	344
XXXVII/6. Russell – Frege, 24.07.1902, Cambridge, list, N	345
XXXVII/7. Frege – Russell, 28.07.1902, Jena, list, N	347
XXXVII/8. Frege – Russell, 3.08.1902, Jena, list, N	351
XXXVII/9. Russell – Frege, 8.08.1902, Wors, list, N	353
XXXVII/10. Frege – Russell, 23.09.1902, Jena, list, N	355
XXXVII/11. Russell – Frege, 29.09.1902, Chelsea, Londyn, list, N	358
XXXVII/12. Frege – Russell, 20.10.1902, Jena, list, N	360
XXXVII/13. Russell – Frege, 12.12.1902, Chelsea [Londyn], list, N	362
XXXVII/14. Frege – Russell, 28.12.1902, Jena, list, N	364
XXXVII/15. Russell – Frege, 20.02.1903, Chelsea [Londyn], list, N	367
XXXVII/16. Frege – Russell, 21.05.1903, Jena, list, N	369
XXXVII/17. Russell – Frege, 24.05.1903, Farnham, Churt, list, N	372
XXXVII/18. Frege – Russell, 13.11.1904, Jena, list, N	375
XXXVII/19. Russell – Frege, 12.12.1904, Farnham, list, N	382
XXXVII/20. Russell – Frege, 16.03.[1912]*, list	385
XXXVII/21. Frege – Russell, 9.06.1912, Jena, list, N	385
XXXVIII Scheffer	387
XXXVIII/1. Scheffer – Frege, 17.07.1911*, list	387
XXXIX Oscar Schlömilch	389
XXXIX/1. Schlömilch – Frege, 22.06.1881, Drezno, list, N	389
XL Hans Spieser	391
XL/1. Frege – Spieser, ... 11.1914*, zarys listu	391
XL/2. Spieser – Frege, 7.12.1914*, list	392
XL/3. Spieser – Frege, 29.12.1914*, kartka	392
XLI Carl Stumpf	393
XLI/1. Stumpf – Frege, 9.09.1882, Dippmannsdorf, list, N	394
XLII Johannes Thomae	397
XLII/1. Thomae – Frege, 10.12.1920*, list	397
XLIII Hermann Ulrici	399
XLIII/1. Ulrici – Frege, 18.09.1881, Halle, list, N	399
XLIV Giovanni Vailati	401
XLIV/1. Vailati – Frege, 17.03.1904, Como, list, F	403
XLIV/2. Frege – Vailati, 20.03.1904, Jena, pocztówka, N	405

XLIV/3. Vailati – Frege, 5.05.1906, Hamburg, pocztówka, F	406
XLIV/4. Frege – Vailati, 6.05.1906, Jena, kartka, N	406
XLV Norbert Wiener	407
XLV/1. Wiener – Frege, 29.05.1914*, list	407
XLVI Hermine Wittgenstein	409
XLVI/1. Hermine Wittgenstein – Frege, 24.12.1918*, list	410
XLVI/2. Frege – Hermine Wittgenstein, przed 10.01.1919*, nieznany typ dokumentu	410
XLVI/3. Hermine Wittgenstein – Frege, 19.03.1919*, list	410
XLVI/4. Hermine Wittgenstein – Frege, 28.03.1919*, list	410
XLVI/5. Hermine Wittgenstein – Frege, 7.07.1919*, list	410
XLVI/6. Hermine Wittgenstein – Frege, 17.07.1919*, list	411
XLVI/7. Hermine Wittgenstein – Frege, 28.08.1919*, kartka pocztowa	411
XLVII Ludwig Wittgenstein	413
XLVII/1. Wittgenstein – Frege, 1911(?)*, list	417
XLVII/2. Frege – Wittgenstein, 1911(?)*, list	417
XLVII/3. Wittgenstein – Frege, 22.10.1913*, list, Skjolden	417
XLVII/4. Frege – Wittgenstein, 9.11.1913?*, nieznany typ dokumentu, nieznane miejsce	418
XLVII/5. Wittgenstein – Frege, 29.11.1913*, list, Skjolden	418
XLVII/6. Wittgenstein – Frege, początek grudnia 1913*, list, Skjolden	418
XLVII/7. Frege – Wittgenstein, styczeń/luty 1914*, list, Brunshaupten	419
XLVII/8. Wittgenstein – Frege, przed 11.10.1914*, kartka poczty polowej, Kraków	419
XLVII/9. Frege – Wittgenstein, 11.10.1914, kartka poczty polowej, Jena, N	420
XLVII/10. Wittgenstein – Frege, przed 23.12.1914*, kartki pocztowe, Kraków	421
XLVII/11. Frege – Wittgenstein, 23.12.1914, kartka poczty polowej, Jena, N	421
XLVII/12. Wittgenstein – Frege, przed 24.06.1915*, kartki pocztowe	422

XLVII/13. Frege – Wittgenstein, 24.06.1915, kartka pocztu polowej, Jena, N	422
XLVII/14. Wittgenstein – Frege, 25.08.1915*, kartka pocztu polowej	423
XLVII/15. Wittgenstein – Frege, przed 28.11.1915*, kartki pocztowe	423
XLVII/16. Frege – Wittgenstein, 28.11.1915, kartka pocztu polowej, Jena, N	424
XLVII/17. Wittgenstein – Frege, przed 6.02.1916*, kartki pocztowe	424
XLVII/18. Frege – Wittgenstein, 6.02.1916, kartka pocztu polowej, Jena, N	425
XLVII/19. Wittgenstein – Frege, przed 21.04.1916*, list	425
XLVII/20. Wittgenstein – Frege, przed 21.04.1916*, kartka pocztu polowej	426
XLVII/21. Frege – Wittgenstein, 21.04.1916, kartka pocztu polowej, Brunshaupten, N	426
XLVII/22. Wittgenstein – Frege, przed 2.07.1916*, kartki pocztowe	427
XLVII/23. Frege – Wittgenstein, 2.07.1916, kartka pocztu polowej, Jena, N	427
XLVII/24. Wittgenstein – Frege, przed 29.07.1916*, kartka pocztu polowej, nieznane miejsce	428
XLVII/25. Frege – Wittgenstein, 29.07.1916, kartka pocztu polowej, Jena, N	428
XLVII/26. Wittgenstein – Frege, 16.08.1916*, kartka pocztowa, nieznane miejsce	429
XLVII/27. Frege – Wittgenstein, 28.08.1916, kartka pocztu polowej, Jena, N	429
XLVII/28. Wittgenstein – Frege, przed 26.04.1917*, kartki pocztowe, nieznane miejsce	430
XLVII/29. Frege – Wittgenstein, 26.04.1917, kartka pocztu polowej, Brunshaupten, N	430
XLVII/30. Wittgenstein – Frege, 15.06.1917*, list	431
XLVII/31. Frege – Wittgenstein, 30.06.1917, list, Brunshaupten, N	431
XLVII/32. Wittgenstein – Frege, 5.09.1917*, kartka pocztu polowej	432
XLVII/33. Frege – Wittgenstein, 16.09.1917, kartka pocztu polowej, Brunshaupten, N	433
XLVII/34. Wittgenstein – Frege, 8.02.1918*, kartka pocztu polowej	434

XLVII/35. Frege – Wittgenstein, 26.02.1918, kartka poczty polowej, Neuburg pod Wismarem, N	434
XLVII/36. Wittgenstein – Frege, 25.03.1918*, list	435
XLVII/37. Frege – Wittgenstein, 9.04.1918, list, Neuburg pod Wismarem, N	435
XLVII/38. Wittgenstein – Frege, 10.05.1918*, kartka poczty polowej	436
XLVII/39. Frege – Wittgenstein, 1.06.1918, kartka poczty polowej, Neuburg pod Wismarem, N	436
XLVII/40. Wittgenstein – Frege, przed 12.09.1918*, kartka poczty polowej	437
XLVII/41. Wittgenstein – Frege, przed 12.09.1918*, list, Bozen	437
XLVII/42. Frege – Wittgenstein, 12.09.1918, pocztówka, Neuburg (Meklemburgia), N	437
XLVII/43. Wittgenstein – Frege, 12.09.1918–12.10.1918*, kartka poczty polowej, Wiedeń (?)	438
XLVII/44. Wittgenstein – Frege, 12.10.1918*, kartka poczty polowej	438
XLVII/45. Frege – Wittgenstein, 15.10.1918, kartka poczty polowej, Bad Kleinen, N	439
XLVII/46. Wittgenstein – Frege, 26.10.1918*, kartka poczty polowej	440
XLVII/47. Wittgenstein – Frege, 23.02.1919*, kartka poczty polowej, Monte Cassino	440
XLVII/48. Wittgenstein – Frege, 10.04.1919*, kartka, Monte Cassino	440
XLVII/49. Wittgenstein – Frege, 9.06.1919*, kartka, Monte Cassino	440
XLVII/50. Frege – Wittgenstein, 28.06.1919, list, Bad Kleinen, N	441
XLVII/51. Wittgenstein – Frege, 3.08.1919*, list, Monte Cassino	443
XLVII/52. Wittgenstein – Frege, 6.09.1919*, list, Wiedeń	443
XLVII/53. Frege – Wittgenstein, 16.09.1919, list, Bad Kleinen, N	444
XLVII/54. Wittgenstein – Frege, 16.09.1919*, list, Wiedeń	446
XLVII/55. Frege – Wittgenstein, 30.09.1919, list, Bad Kleinen, N	447
XLVII/56. Wittgenstein – Frege, między 13 a 20.12.1919*, nieznany typ dokumentu, Haga	449
XLVII/57. Wittgenstein – Frege, 29.12.1919*, list, Wiedeń	449
XLVII/58. Wittgenstein – Frege, 19.03.1920*, list, Wiedeń	449
XLVII/59. Frege – Wittgenstein, 3.04.1920, list, Bad Kleinen, N	450

XLVIII Karl Zsigmondy	453
XLVIII/1. Frege – Zsigmondy, niedatowany, zarys listu, N	454
Appendix	457
Philip E. B. Jourdain: <i>Gottlob Frege</i>	459
Dodatki	499
Frege – nieznany krewny, po 17.10.1898, miejsce nieznane, list, N ..	499
Frege – Senat, 31.07.1913, dokument, Jena, N	501
Frege – Kuratel, 2.04.1917, dokument, Brunshaupten, N	502
Frege – Kanclerz, 14.04.1917, dokument, Brunshaupten, N	503
Frege – Kuratel, 18.04.1917, list, Jena, N	505
Frege – Tajny Radca Państwa, 2.06.1917, list, Brunshaupten, N	505
Frege – Kuratel, 17.07.1917, dokument, Brunshaupten, N	506
Frege – Tajny Radca Państwa, 31.08.1917, dokument, Brunshaupten, N	506
Frege – Dziekan, 10.05.1918, dokument, N	507
Frege – Tajny Radca Państwa, 10.05.1918, Jena, list N	508
Frege – Tajny Radca Państwa, 1.07.1918, list, Neuburg, N	508
Frege – Kurator, 17.09.1918, list, Neuburg, N	509
Frege – Scheibe, 1.06.1919, list, Kleinen, N	509
Recenzja monografii Gottloba Fregego <i>Grundgesetze der Arithmetik, begriffsschriftlich abgeleitet. Erster Band, Jena, 1893</i>, napisana przez Giuseppego Peana	511
Archiwa i inne jednostki, w których znajdują się tłumaczone listy	523
Spis towarzystw naukowych	525
Spis kongresów i konferencji	531
Słownik terminologii Fregego	535
Archiwalia	573
Bibliografia	543
Indeks osobowy	575
Indeks rzeczowy	585

Wykaz skrótów

Podane w niniejszym wykazie opisy bibliograficzne nie są pełne; te znajdujące się w bibliografii. Tu podano pozycje, z których skorzystano.

- BS G. FREGE.: *Begriffsschrift und andere Aufsätze*. Hrsg. I. ANGELELLI. Hildesheim, Zürich, New York 1998.
- GG I G. FREGE: *Grundgesetze der Arithmetik*. Bd. 1. Hildesheim, Georg Olms, 1962.
- GG II G. FREGE: *Grundgesetze der Arithmetik*. Bd. 2. Hildesheim, Georg Olms, 1962.
- GL G. FREGE: *Grundlagen der Arithmetik. Eine logisch mathematische Untersuchung über den Begriff der Zahl*. Einl. Ch. THIEL. Hamburg, Felix Meiner Verlag, 1986.
- KS G. FREGE: *Kleine Schriften*. Hrsg. I. ANGELELLI. Hildesheim, Georg Olms, 1990.
- NS G. FREGE: *Nachgelassene Schriften und wissenschaftlicher Briefwechsel*. Bd. 1: *Nachgelassene Schriften*. Mitwirkung G. GABRIEL, W. RÖDDING. Bearb., eingeleitet, Anmerkungen versehen H. HERMES, F. KAMBARTEL, F. KAULBACH. Nachschrift einer Vorlesung und Protokolle mathematischer Vorträge Freges. Eing. L. KREISER unter Mitwirkung G. GROSCHKE. Hamburg, Felix Meiner Verlag, 1983.
- OS II G. PEANO: *Opere scelte*. Ed. U. CASSINA. Vol. 2: *Logica Matematica*. Roma, Cremonese, 1958.

- OS III G. PEANO: *Opere scelte*. Ed. U. CASSINA. Vol. 3: *Geometria e Fundamenti Mechanica Rationale*. Roma, Cremonese, 1959.
- SchArch Scholz-Archiv, archiwum, w którym przed II wojną światową Heinrich Scholz zgromadził materiały niezbędne do wydania spuścizny Fregego.
- SchL1 [Spis Scholza nr 1] Scholzliste 1. *Der wissenschaftliche Briefwechsel Freges*. Universitäts- und Landesbibliothek Münster.
- SchL2 [Spis Scholza nr 2] Scholzliste 2. *Der wissenschaftliche Briefwechsel Freges*. Universitäts- und Landesbibliothek Münster.
- SchL3 [Spis Scholza nr 3] Scholzliste 3. *Der wissenschaftliche Briefwechsel Freges*. Universitäts- und Landesbibliothek Münster.
- WB G. FREGE: *Nachgelassene Schriften und wissenschaftlicher Briefwechsel*. Bd. 2: *Wissenschaftlicher Briefwechsel*. Hrsg., bearb., eingel. und mit Anmerkungen versehen G. GABRIEL, H. HERMES, F. KAMBARTEL, CH. THIEL, A. VERAART. Hamburg, Felix Meiner Verlag, 1976.

Wprowadzenie. Krótka biografia Gottloba Fregego i dzieje jego korespondencji*

Gottlob Frege istotnie wpłynął na kształt filozofii XX wieku, przyczyniając się do powstania filozofii analitycznej. Ten ważny filozoficzny nurt uprawiano już na początku ubiegłego stulecia także w Polsce. Od stu lat dorobek naukowy Fregego cieszy się dużym zainteresowaniem w środowisku filozoficznym, logicznym, językoznawczym, matematycznym i naukoznawczym.

* Pismem bezszeryfowym oznaczono komentarze, uwagi i dopiski redaktorów wydania polskiego. W przypadku krótkich fraz stosowano dodatkowe wyróżnienie za pomocą nawiasów kwadratowych.

W wydaniu niemieckim wprowadzenie wydawcy składa się z dwóch części: dziejów korespondencji oraz zasad edycji. Zasady te dotyczą głównie niuansów języka niemieckiego oraz informacji na temat struktury wydania niemieckiego, różnej od struktury wydania polskiego ze względu na zamieszczenie w tym ostatnim listów odnalezionych później. Podanie zasad edycji przyjętych przez wydawców niemieckich w wydaniu polskim nie byłoby zatem objaśniające, lecz mylące. Z tego powodu zdecydowano się na rezygnację z tej części wprowadzenia i jednocześnie dodanie polskiej noty edytorskiej. W obu tekstach wykorzystano – każdorazowo to zaznaczając – fragmenty tekstu niemieckiego. Ponadto wprowadzenie zostało zaktualizowane do obecnego stanu badań.

Informacje o Gottlobie Frege można znaleźć w dwóch obszernych biografiach: D. JACQUETTE: *Frege. A Philosophical Biography*. Cambridge, Cambridge University Press, 2019; L. KREISER: *Gottlob Frege. Leben – Werk – Zeit*. Hamburg, Felix Meiner Verlag, 2001. Ponadto: IDEM: *Zur Geschichte des wissenschaftlichen Nachlasses Gottlob Freges* (XIX Konferencja Grupy Tematycznej Historii Logiki PAN, Kraków, 29 IV 1973). „Ruch Filozoficzny” 1974, vol. 33, nr 1, s. 42–47; M. WILLE: *Gottlob Frege. Begriffsschrift, eine der arithmetischen nachgebildete Formelsprache des reinen Denkens*. Berlin, Springer Spektrum, 2018; IDEM: „Largely unknown”. *Gottlob Frege und der posthume Ruhm*. Münster, Mentis Verlag, 2016; A. VERAART: *Geschichte des wissenschaftlichen*

Z wykształcenia Frege był matematykiem, ale na przyszłe pokolenia bardziej oddziałał jako logik, badacz języka i filozof. Głównym zadaniem, jakie realizował, było badanie tego, co dziś nazwalibyśmy podstawami matematyki. Jego badania były tak ważne, że już przed II wojną światową filozof, teolog i logik Heinrich Scholz¹ chciał wydać wszystkie dotąd nieopublikowane dzieła Fregego, w tym korespondencję.

Gottlob Frege urodził się 8 listopada 1848 roku w Wismarze nad Bałtykiem. Jego rodzicami byli Karl Alexander Frege (1809–1866), kierownik

Nachlasses Gottlob Freges und seiner Edition. Mit einem Katalog des ursprünglichen Bestands der nachgelassenen Schriften Freges. In: *Studien zu Frege*. Bd. 1: *Logik und Philosophie der Mathematik*. Hrsg. M. SCHIRN. Stuttgart–Bad Canstatt, Problema Frommann-Holzboog, 1976, s. 49–106; K.F. WEHMEIER, H.-Ch. SCHMIDT AM BUSCH: *Auf der Suche nach Freges Nachlaß*. In: *Gottlob Frege. Werk und Wirkung*. Hrsg. G. GABRIEL, U. DATHE. Paderborn, Mentis, 2000, s. 267–281. E.N. ZALTA: *Gottlob Frege*. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Summer 2018 Edition. Ed. E.N. ZALTA. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/frege> [dostęp: 22.09.2018]. We wprowadzeniu wykorzystano fragment tekstu G. BESLER: *Biografia intelektualna Gottloba Fregego*. W: EADEM: *Gottloba Fregego koncepcja analizy filozoficznej*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2010, s. 205–209 [dostępna on-line] (zawiera pełną bibliografię prac Fregego).

¹Heinrich Scholz (1884–1956) był jednym z najważniejszych niemieckich uczonych XX wieku. Jego wczesne badania dotyczyły teologii, filozofii religii i niemieckiego idealizmu. W latach 1917–1919 był profesorem filozofii religii oraz teologii na wrocławskim uniwersytecie, wówczas Schlesische Friedrich-Wilhelm-Universität zu Breslau. W 1919 objął katedrę filozofii na Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, którą kierował do roku 1928. Od czasu zapoznania się w 1921 roku z *Principia Mathematica* Bertranda Russella skupił się na pracy w zakresie logiki matematycznej. W latach 1928–1952 pracował w Westfälische Wilhelms-Universität in Münsterze. Był siłą napędową instytucjonalizacji logiki matematycznej w Niemczech oraz pionierem historiografii logiki. Podczas II wojny światowej pomógł co najmniej trzem polskim uczonym: Janowi Łukasiewiczowi wraz z żoną Reginą (wspierał ich finansowo przez Czerwony Krzyż, pomógł im uciec z Polski, gdzie groziła im śmierć, i opiekował się nimi w czasie pobytu w Niemczech), Janowi Salamusze (którego zdołał uwolnić z obozu koncentracyjnego) oraz Alfredowi Tarskiemu i jego rodzinie. Informacje podano za: H.-Ch. SCHMIDT AM BUSCH, K.F. WEHMEIER: *On the Relations between Heinrich Scholz and Jan Łukasiewicz*. „History and Philosophy of Logic” 2007, vol. 28, 67–68; V. PECKHAUS: *Heinrich Scholz*. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Fall 2018 Edition. Ed. E.N. ZALTA, dostępne pod adresem: <https://plato.stanford.edu/entries/scholz/> [dostęp: 1.04.2019].

To także autor następujących książek: H. SCHOLZ: *Das Wesen des deutschen Geistes*. Berlin, G. Grote, 1917; IDEM: *Geschichte der Logik*. Berlin, Junker und Dünhaupt, 1931. Wydanie polskie: *Zarys historii logiki*. Tłum. M. KURECKA-WIRPSZOWA. Przedmowa do polskiego wydania T. KOTARBIŃSKI. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1965; H. SCHOLZ: *Metaphysik als strenge Wissenschaft*. Köln, Staufien, 1941; IDEM: *Mathesis universalis*. Basel–Stuttgart, Schwabe, 1961.

szkoły dla dziewcząt w Wismarze, oraz Auguste Wilhelmine Sophia z domu Bialloblotzky (1815–1898), która uczyła w tej szkole. Auguste miała polskie korzenie: jej przodkowie pochodzili z polskiej szlachty herbu Ogończyk, która w XVII wieku osiedliła się w Wittenbergii².

Od semestru letniego 1868/1869 roku do zimowego 1870/1871 Frege studiował chemię, matematykę, fizykę i filozofię na Friedrich-Schiller-Universität Jena³, a od letniego 1870/1871 roku do letniego 1872/1873 roku – fizykę, matematykę i filozofię religii (wykładowcą tej ostatniej był Hermann Lotze⁴) na Georg-August-Universität w Getyndze. Pracę doktorską *Über eine geometrische Darstellung der imaginaeren Gebilde in der Ebene*⁵ (*O pewnej reprezentacji geometrycznych tworów urojonych na płaszczyźnie*) obronił w 1873 roku na Wydziale Filozoficznym Georg-August-Universität w Getyndze. Rok później, czyli zaledwie pięć lat po zdanej w 1869 roku maturze, w 1874 roku Frege habilitował się na Wydziale Filozoficznym Friedrich-Schiller-Universität Jena, na podstawie pracy *Rechnungsmethoden, die sich auf eine Erweiterung des Grössenbegriffes gründen*⁶ (*Metody rachunkowe oparte na rozszerzonym pojęciu wielkości*). Z tą uczelnią związał się na całe życie – pracował w niej od semestru letniego 1873/1874 roku do semestru letniego 1917/1918 roku⁷, najpierw na stanowisku określanym jako *Privatdozent*, w 1879 roku na stanowisku profesora nadzwyczajnego [*außerordentlichen Professor*], a od 1896 – profesora tytularnego [*Honorarprofessor*]. W 1918 roku, w wieku 70 lat, Frege zakończył pracę na uniwersytecie, przeszedł na emeryturę i przeniósł się do Bad Kleinen (w pobliżu Wismaru), małego, odizolowanego

² Jaquette uważa nawet, że Frege pochodził z rodziny o luterzańskich, niemiecko-polskich korzeniach. Zob. D. JACQUETTE: *Frege...*, s. 10, 29. Por. L. KREISER: *Gottlob Frege. Leben – Werk – Zeit...*, s. 11; L. KREISER: *Alfred*. In: *Frege in Jena. Beiträge zur Spurensicherung*. Hrsg. G. GABRIEL, W. KIENZLER. Würzburg 1997, s. 71; T. GAJL: *Herbarz polski*. Gdańsk, L & L Firma Dystrybucyjno-Wydawnicza, 2007, s. 34.

³ W czasach Fregego uniwersytet nosił nazwę „Universität Jena”, aktualnie – „Friedrich-Schiller-Universität Jena”. W Jenie Frege wysłuchał dwóch wykładów z filozofii: Carla Snella wykładu *Philosophische Schöpfungslehre und Anthropologie* oraz Kunona Fischera *Das System der Kantischen oder kritischen Philosophie*.

⁴ Zob. L. KREISER: *Gottlob Frege. Leben – Werk – Zeit...*, s. 87–88.

⁵ G. FREGE: *Über eine geometrische Darstellung der imaginären Gebilde in der Ebene. Inaugural Dissertation der Philosophischen Fakultät zu Göttingen zur Erlangung der Doktorwürde*. Jena, A. Neuenhann, 1873; też KS, s. 1–49.

⁶ G. FREGE: *Rechnungsmethoden, die sich auf eine Erweiterung des Grössenbegriffes gründen. Dissertation zur Erlangung der Venia Docendi bei der Philosophischen Fakultät in Jena*. Jena, Friedrich Frommann, 1874; też KS, s. 50–84.

⁷ L. KREISER: *Gottlob Frege. Leben – Werk – Zeit...*, s. 276.

miasteczka. Nie cieszył się już wtedy dobrym zdrowiem, martwiła go militarna, polityczna i ekonomiczna sytuacja Niemiec. Jako nauczyciel akademicki przepracował 44 lata.

Jego pierwszą książką była opublikowana w 1879 roku *Begriffsschrift, eine der arithmetischen nachgebildete Formelsprache des reinen Denkens* – dzieło przełomowe, prezentujące nowe ujęcie logiki – którą wielu badaczy uważa za drugą najważniejszą publikację dotyczącą logiki po *Analitikach...* Arystotelesa⁸. Niestety, nie została zrozumiana w środowisku dziewiętnastowiecznych logików, matematyków oraz filozofów i w efekcie negatywnie ją recenzowano. Spośród wszystkich recenzji, które wówczas napisano, jedna jest warta uwagi: autorstwa Ernsta Schrödera⁹.

Szczytowym osiągnięciem naukowym Fregego miała być publikacja trzypięciotomowego dzieła *Grundgesetze der Arithmethik*. Ukazały się tomy: pierwszy i drugi (1893, 1903; planowany trzeci tom został napisany, ale nigdy go nie opublikowano), w których autor przedstawił w sposób formalny realizację programu logicyzmu. Projekt nie doczekał się jednak końcowej realizacji, ponieważ w zaproponowanym systemie logicznym znaleziono antynomie, a próby naprawy zauważonego niedostatku nie przyniosły oczekiwanego rezultatu.

W 1904 roku zmarła Margarete, żona Fregego. Cztery lata później Frege przejął opiekę nad Alfredem Fuchsem, osieroconym, niespokrewnionym sześciolatnim chłopcem, którego formalnie adoptował w 1921 lub 1922 roku. Alfred przyjął nazwisko Fregego. Zginął lub zmarł w 1944 roku w Montesson, we Francji¹⁰.

Dnia 27.07.1919 Gottlob Frege napisał do chemika i historyka nauki Ludwiga Darmstaedtera: „Co do wcześniej wyrażonego przez Pana życzenia, czy mógłbym do Pańskiej kolekcji przekazać listy kierowane do mnie, to uznaję je za całkiem uzasadnione. Zacząłem porządkować takie listy

⁸ Tak uważał m.in. J.M. Bocheński. Zob. J.M. BOCHENSKI: *Formale Logik*. Freiburg [im Breisgau]–München, Verlag Karl Alber, 1978, s. 313. (Aufl. 1. – Freiburg [im Breisgau]–München, Verlag Karl Alber, 1956). ARYSTOTELES: *Dzieła wszystkie*. T. 1: *Kategorie. Hermeneutyka. Analitiky Pierwsze. Analitiky wtóre. Topiki. O dowodach sofistycznych*. Przekłady, wstępy i komentarze K. LEŚNIAK. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990.

⁹ E. SCHRÖDER [Rez.]: *Gottlob Frege, Begriffsschrift. Halle a. S., Verlag von Louis Nebert, 1879, 88 S.* „Historisch-literarische Abtheilung der Zeitschrift für Mathematik und Physik” 1880, Bd. 25, s. 81–94.

¹⁰ Zob. D. JACQUETTE: *Frege...*, s. 526–527. Por. z fragmentem listu Christiana Fregego, cytowanym w dalszej części *Wprowadzenia*.

i zastanawiać się, które z nich by się do tego nadawały”¹¹. Frege jednak nie spełnił już życzenia Darmstaedtera. Gdy zmarł 26.07.1925 w Bad Kleinen, pozostawił swemu adoptowanemu synowi Alfredowi Fregemu, oprócz rękopisów naukowych – również listy swych najważniejszych korespondentów naukowych.

Temat przekazania listów Darmstaedterowi Frege poruszył także w swoim testamencie, napisanym w 1919 roku, a zatem w tym samym, z którego pochodzi list do Darmstaedtera. W testamencie tym Frege zadysponował, że do kolekcji Darmstaedtera można przekazać tylko część listów, wybranych przez Fregego i skierowanych do niego. Frege rozporządził ponadto, że listy te wolno będzie opublikować dopiero po trzydziestu latach od śmierci każdego z korespondentów. Tym samym ponowił wątpliwości, jakimi podzielił się z Darmstaedterem: czy takim przekazaniem listów do biblioteki publicznej nie nadużywa zaufania, jakie żywili do niego jego korespondenci.

Po śmierci Gottloba Fregego Alfred Frege przekazał 26.11.1925 „nie-wielki zbiór listów do Fregego” do kolekcji Darmstaedtera (Sammlung Darmstaedter w ówczesnej Preußischen Staatsbibliothek – Pruskiej Bibliotece Państwowej, obecnie Staatsbibliothek zu Berlin, czyli Bibliotece Państwowej w Berlinie), przy czym „istotną część tego zbioru [...] stanowi dziesięć listów Bertranda Russella do Fregego”¹².

Wedle informacji Deutsche Staatsbibliothek¹³ z 15.11.1960, w księdze przyjąć [*Akzessionsjournal*] [zbioru o nazwie] Sammlung Darmstaedter pod numerem 1925/104 i datą 27.11.1925 można znaleźć następujący zapis: „Listy i kartki pocztowe ze spuścizny po prof. Fregem, XX wiek (121 szt.). Od stud. Frege, Bad Kleinen”. Niestety, zbioru listów do Fregego w Sammlung Darmstaedter nie pozostawiono w całości, lecz (zgodnie z informacją Deutsche Staatsbibliothek z 15.11.1960) rozdzielono według nazwisk poszczególnych autorów, jak to zazwyczaj dzieje się przy mniejszych zbiorach.

¹¹ Por. list Fregego do Darmstaedtera z 27.07.1919.

¹² H. SCHOLZ, F. BACHMANN: *Der wissenschaftliche Nachlass von Gottlob Frege*. In: *Actes du Congrès International de Philosophie Scientifique. Paris 1935*. Vol. 8: *Histoire de la logique et de la Philosophie Scientifique*. Paris, Hermann Éditeurs, 1936, s. 24–30.

¹³ Mowa cały czas o tej samej bibliotece, założonej w 1661 roku. Od 1918 roku nosiła ona nazwę Preußische Staatsbibliothek. Po II wojnie światowej jej zbiory zostały podzielone między wschodniobерlińską Deutsche Staatsbibliothek i zachodniobерlińską Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz. 1 stycznia 1992 roku obydwie biblioteki zostały połączone pod obecną nazwą – Staatsbibliothek zu Berlin. Jest to największa biblioteka naukowa na obszarze krajów niemieckojęzycznych.

Pierwszą osobą, która po śmierci Fregego wydała niepublikowane teksty Gottloba Fregego – dokładniej: list Fregego do Liebmanna oraz listy Fregego do Hilberta – był niemiecko-szwajcarski matematyk Max Steck (1907–1971)¹⁴. Z kolei pierwszą osobą, która chciała wydać wszystkie pisma oraz fragmenty korespondencji naukowej Fregego, był, jak już wspomniano, Heinrich Scholz. Podczas Congrès International de Philosophie Scientifique w Paryżu w 1935 roku Scholz prosił o pomoc w poszukiwaniach spuścizny Fregego¹⁵.

W 1936 roku Scholz odnalazł w kolekcji Darmstaedtera listy *do* Fregego. Najważniejszym dla niego zadaniem stało się zatem odnalezienie listów autorstwa filozofa z Jeny. W wyniku swoich starań Scholz otrzymał między innymi oryginalne listy Fregego do Russella.

Nie zawsze jednak Scholz odnosił sukcesy w poszukiwaniach. I tak, Ludwig Wittgenstein odrzucił prośbę Scholza o udostępnienie mu listów Fregego, pisząc, że zawierają one „treści czysto osobiste, nie filozoficzne”¹⁶. Z kolei wdowa po Louisie Couturacie poinformowała, że listową spuściznę swego męża przechowywała tylko przez pewien czas.

Z listu z 16.01.1937 roku wynika, że Scholz otrzymał od Alfreda Fregego te listy do Gottloba Fregego, które nie wpłynęły do Kolekcji Darmstaedtera: „Wśród listów wysłanych w niniejszej przesyłce znajduje się m.in. kilkanaście od prof. Haußnera z Jeny”. Alfred Frege prosi o zwrot tych listów ze względu na ich polityczny i rodzinny charakter. Pozostałe listy, które zawierała ta przesyłka, nie są opatrzone taką uwagą¹⁷.

¹⁴ List Fregego do Liebmanna z 29.07.1900 wraz z wprowadzeniem Stecka został wydany jako *Ein unbekannter Brief von Gottlob Frege über Hilberts erste Vorlesung über die Grundlagen der Geometrie. Aus dem Nachlass von Heinrich Liebmann*. Hrsg. M. STECK. Heidelberg, Kommissionsverlag der Weiss'chen Universitätsbuchhandlung Heidelberg, 1940; list bez wstępu Stecka zob. KS, s. 395–399.

Listy Fregego do Hilberta wraz z wprowadzeniem Stecka zostały wydane jako *Unbekannte Briefe Frege's über die Grundlagen der Geometrie und Antwortbrief Hilbert's an Frege. Aus dem Nachlass von Heinrich Liebmann*. Hrsg., Anm. M. STECK. Heidelberg, Kommissionsverlag der Weiss'chen Universitätsbuchhandlung Heidelberg, 1941; listy bez wstępu Stecka zob. KS, s. 400–422.

¹⁵ Prośbę tę powtórzył w sprawozdaniu napisanym przez siebie i Friedricha Bachmanna: H. SCHOLZ, F. BACHMANN: *Der wissenschaftliche Nachlass von Gottlob Frege...*

¹⁶ Na podstawie SchL2, Wittgenstein do Scholza z 9.04.1936. W trakcie publikacji wydania niemieckiego list ten znajdował się w Scholz-Archiv.

¹⁷ Alfred Frege wspomina w liście do Heinricha Scholza z 16.01.1937, że w niematematycznej części spuścizny jego ojczyma znajduje się także korespondencja z prof. Schäferem z Berlina. Niewykluczone, że chodzi o historyka Dietricha Schäfera (1845–1921), który miał poglądy polityczne bliskie Fregowskiemu. W zachowanej części spuścizny Schäfera

Można zatem przyjąć, że pozostałe listy poruszały kwestie naukowe i że Scholzowi wolno je było zachować w swoim archiwum. Do tej przesyłki Alfreda Fregego należały prawdopodobnie wszystkie te listy do Gottloba Fregego, które w opracowaniach sporządzonych przez Scholza i jego współpracowników [Friedricha Bachmanna, Hermanna Schweitzera, Margę Titz¹⁸] mają adnotację „SchArch”, między innymi także pisma Wittgensteina do Fregego. Część opracowań dotyczących korespondencji Fregego tworzą trzy wykazy, tzw. spisy Scholza (określane dalej skrótowo SchL1, SchL2, SchL3, od niemieckiego *Scholz-Liste*), noszące tytuł *Der wissenschaftliche Briefwechsel Freges [Korespondencja naukowa Fregego]*¹⁹. Zawierają one pełne wykazy wszystkich listów do i od Fregego, znanych Scholzowi i jego współpracownikom w momencie sporządzania listy, wraz z krótkimi informacjami dotyczącymi treści niektórych listów. Spisy Scholza, napisane na maszynie, w dużej mierze pokrywają się treściowo. Różnice polegają między innymi na zmianach w numeracji listów; ponadto SchL1 i SchL3 zawierają odręczne wprowadzone adnotacje, SchL1 zawiera dodatkowo skreślenia, a SchL2 – tylko dwie odręczne adnotacje. Wydaje się, że spis SchL3 powstał jako najwcześniejszy. SchL1 oddaje ostatni stan badań Scholza i jego współpracowników.

Przed II wojną światową Heinrich Scholz, gromadząc materiały niezbędne do wydania spuścizny Fregego, zorganizował pierwsze archiwum, które wydawcy niemieccy nazywają Scholz-Archiv (w wydaniu niemieckim opisywane skrótowo jako SchArch). W czasie II wojny światowej Scholz podzielił to archiwum na dwie części: pierwszą stanowiły m.in. oryginały listów, które [jak długo sądzono] zdeponował w bibliotece uniwersyteckiej w Münsterze, natomiast na drugą część składały się [odbitki kalkowe] odpisów maszynowych wybranych przez niego listów wraz z opracowaniem (spisami Scholza – SchL1, SchL2, SchL3), sporządzone w związku z planowaną edycją tychże materiałów. Niestety, Scholz nie pozwolił sporządzić zdjęć ani mikrofilmów z oryginalnych listów, które można by przechowywać w jakimś innym miejscu.

nie znaleziono jednak żadnych śladów korespondencji z Fregem, o czym wydawcę niemieckiego poinformowały Staatarchiv Bremen w liście z 25.02.1975 i Akademie-Archiv, Akademie der Wissenschaften der DDR w liście z 19.03.1977.

¹⁸ K.F. WEHMEIER, H.-Ch. SCHMIDT AM BUSCH: *Auf der Suche nach Freges Nachlaß...*, s. 267–281.

¹⁹ Listy SchL1, SchL2, SchL3 znajdują się od 2018 roku w Universitäts- und Landesbibliothek Münster, Niemcy.

Ta druga część zbiorów archiwalnych nie została zniszczona podczas wojny i stała się punktem wyjścia dla wydawców niemieckich. Wojnę przetrwały także zachowane w kolekcji Darmstaedtera, Sammlung Darmstaedter, oryginały, jak też odpisy, jakie sporządzili korespondenci Fregego (np. Dingler), albo kopie, które wysłał im Scholz na ich życzenie (np. Russell).

Istnieje kilka teorii na temat tego, co stało się z pierwszą częścią zbiorów – w tym oryginałów listów. Przez lata panowało przekonanie, że uległa zniszczeniu podczas bombardowania Münsteru 25.03.1945 roku i spowodowanego nim pożaru tej części biblioteki. Istnieją jednak jeszcze dwie inne koncepcje. Pierwszą z nich przedstawili K.F. Wehmeier i H.-Ch. Schmidt am Busch, twierdząc że listy te zostały wywiezione przed bombardowaniem i dzięki temu przetrwały, choć nie jest znane miejsce ich przechowywania²⁰. Autorka drugiej koncepcji Birgit Heitfeld-Rydzik pracuje w Universitäts- und Landesbibliothek Münster. Twierdzi ona, że w bibliotece w Münsterze nie zostały nigdy zdeponowane oryginalne dokumenty ze spuścizny Fregego ani ich kopie przepisane na maszynie. W powołaniu na prywatną korespondencję Scholza (listy z 28.10.1943 i 22.06.1948 do Maxa Benesego) uważa, że cała spuścizna Fregego (podobnie jak Ernsta Schrödera) została zniszczona wraz ze zniszczeniem schronu podczas bombardowania miasta garnizonowego Münster 10.10.1943 roku albo podczas powodzi na przełomie stycznia i lutego 1944 roku²¹.

W latach siedemdziesiątych XX wieku środowisko filozofów niemieckich powróciło do przedwojennego pomysłu Scholza, tzn. do wydania niepublikowanych dotąd pism Fregego oraz jego korespondencji. Punktem wyjścia redaktorów stały się niezniszczone podczas wojny materiały opracowane przez Scholza i jego współpracowników, a także „metakorespondencja” Scholza dotycząca listów Fregego. Podjęte przez Scholza działania można było kontynuować, a w przypadku opracowań utraconych – powtórzyć. Powtórne dociekania bywały często długotrwałe, niemniej jednak w istotny sposób powiększały zasoby materiału wyjściowego do powojennego, pierwszego wydania.

W celu przygotowania edycji niemieckiej z zachowanej części archiwum Scholza powstało w latach siedemdziesiątych XX wieku archiwum,

²⁰ Por. K.F. WEHMEIER, H.-Ch. SCHMIDT AM BUSCH: *Auf der Suche nach Freges Nachlaß...*, s. 267–281.

²¹ B. HEITFELD-RYDZIK: *Ver(w)irrende Logik. Nachlässe von Gottlob Frege und Ernst Schröder seit Ende des 2. Weltkriegs verschollen?* <https://miami.uni-muenster.de/Record/5abfdd12-e65b-403d-99a4-29a2897dc4d1> [dostęp: 7.03.2020].

nazywane wtedy Frege-Archiv. Do zbiorów tego archiwum dołączono materiały zgromadzone przez wydawców niemieckich – oryginały, kopie, odpisy, zebrane podczas prac publikacyjne, materiały dokumentujące prace edytorskie nad wydaniem. Archiwum to znajdowało się w Institut für mathematische Logik und Grundlagenforschung der Universität Münster, Westfalen.

Latem 2018 roku ten zbiór dokumentów przeniesiono do Universitäts- und Landesbibliothek Münster, gdzie znajdują się do dziś pod nazwą Sammlung Frege. Tam mieści się także archiwum Scholza, obecnie zawierające spuściznę Heinricha Scholza, nazwane Nachlass Scholz.

W polskim wydaniu korespondencji Fregego zdecydowano się na podanie przy każdym liście nazwy tego archiwum, w którym dany dokument jest przechowywany obecnie, a w przypadku dokumentów, które uległy zagubieniu lub przypuszczalnemu zniszczeniu – ostatnie znane miejsce przechowywania.

Na pytanie, czy z mienia Alfreda Fregego, adoptowanego syna Gottloba Fregego, przetrwały wojnę jeszcze jakieś naukowe notatki bądź listy, których być może w swoim czasie nie otrzymał Scholz²², odpowiedział wydawcom niemieckim dr inż. Christian Frege (Bonn) listem z 30.01.1972 roku:

Mój kuzyn Alfred Frege – kuzyn nie jest całkiem właściwe; pokrewieństwo było bardzo dalekie – mieszkał wtedy w Berlinie, W 30, Eisenacher Str. 90/91. Ten dom został 22 listopada 1943 roku dosłownie zrównany z ziemią podczas nalotu, nie uratowało się dosłownie nic. Alfred Frege sam dostał powołanie do wojska w zbrojowni torpedowej [*Torpedoarsenal-West*] pod Paryżem, gdzie poległ 15 czerwca 1944 roku²³.

O losach osobistego majątku Gottloba Fregego po jego śmierci Christian Frege potrafił powiedzieć jeszcze tyle, że uczony, który pod koniec życia mieszkał w Bad Kleinen (Meklemburgia), przypuszczalnie jeszcze przed przejściem na emeryturę kupił dom znajdujący się w budowie w Neu-Pastow²⁴, w pobliżu Rostocku (list Christiana Fregego z 28.11.1974 roku). Dom ten nosił oznaczenie „Domostwo nr 13”. Jako miejsce śmierci Fregego podano Bad Kleinen, z czego Christian Frege wnioskuje, że Frege nie dożył już „dokończenia budowy domu”. Dom ten odziedziczył Alfred Frege, a długoletnia gospodyni Fregego Meta Arndt na mocy testamentu otrzymała

²² K.F. WEHMEIER, H.-Ch. SCHMIDT AM BUSCH: *Auf der Suche nach Freges Nachlaß...*

²³ Wedle informacji szefa policji w Berlinie z 23.09.1968 roku, Alfred Frege poległ w Montesson pod Paryżem.

²⁴ Więcej na ten temat: ibidem.

prawo dożywotniego w nim zamieszkiwania. Zmarła 8.01.1943. O pozostawionym majątku Christian Frege wyraził się tak: „Wedle mojej wiedzy całą spuściznę po prof. Fregem przeniesiono z Bad Kleinen do tego domu w Neu-Pastow”. Przed końcem wojny Christian Frege jeszcze dwa razy na krótko przyjeżdżał do Neu-Pastow. Jego opis tego, co tam się znajdowało, przytaczamy dosłownie:

Parter domu, przybudówkę i grunta rolne wydzierżawiono ślusarzowi Hünerhoffowi. Mój kuzyn zachował dla siebie dwa pokoje na pierwszym piętrze. Były one wypełnione meblami, książkami i pozostałymi sprzętami domowymi, należącymi wcześniej do profesora Fregego. Uświadomiono mi, że później przy wkraczaniu Armii Czerwonej dom ten plądrowano wielokrotnie. Przez pewien czas był tymczasową kwaterą żołnierską, potem zaś aż po dach wypełniony był uciekinierami – łącznie 12 osobami. Obawiam się, że ze względu na te okoliczności ze spuścizny pozostało niewiele.

Natomiast Lothar Kreiser o losie osobistego majątku Fregego pisze następująco (list z 23.10.1974 roku):

Zachowały się wypowiedzi bezpośrednich naocznych świadków wydarzeń w tym domu w owych dniach [maja 1945 roku], z których wyłania się następujący stan rzeczy: dwa pokoje domu, w którym była przechowywana spuścizna Fregego: meble, książki i zamknięte skrzynie, na parę tygodni przed końcem wojny opróżniono pod kierunkiem krewnego byłej gospodyni Fregego Mety Arndt, o czym wie na pewno naoczna świadek, mieszkająca wtedy w domu Fregego. Ów krewny był nauczycielem z Rostocku, już wówczas przeniesionym w stan spoczynku. Zmarł już, dlatego też pozostaje tylko żywić nadzieję dowiedzenia się czegoś o jego krewnych, których szukamy.

Obie relacje nie wykluczają się wzajemnie, jeśliby przyjąć, iż Christian Frege nie wiedział, że dobytek Gottloba Fregego usunięto z domu na krótko przed końcem wojny, dlatego w swoim liście odnosi się do stanu późniejszego.

Listem z 8.01.1975 roku Kreiser informuje, że w grudniu 1974 roku był jeszcze raz w Rostocku i że rozmawiał tam z żyjącą wówczas żoną ślusarza Hünerhoffa. Wedle Kreisera, ta kobieta pamięta jeszcze bardzo dobrze, „że już na początku lat czterdziestych adoptowany syn Fregego w mundurze i w towarzystwie starszego pana opróżnił kilka skrzyń z obu izb i zabrał je z sobą”. O zawartości skrzyń ani o ich losie kobieta nie potrafiła powiedzieć

nic konkretnego. Na temat tożsamości towarzysza Alfreda Fregego snuje się jedynie domysły²⁵.

Książka, którą oddajemy do rąk czytelników, stanowi najpełniejsze jak dotąd wydanie korespondencji Gottloba Fregego na świecie i jednocześnie jest czwartym wydaniem korespondencji Fregego w ogóle, po edycji niemieckiej, angielskiej oraz włoskiej, przy czym dwie ostatnie z założenia stanowiły tłumaczenie wyboru listów.

Przedstawiana publikacja umożliwia polskiemu środowisku szeroko rozumianej humanistyki zapoznanie się z jedną z najważniejszych korespondencji naukowych przełomu XIX i XX wieku, jaką była korespondencja Gottloba Fregego. Na książkę składają się tłumaczenia z języków oryginalnych wszystkich odnalezionych dotąd listów, kartek oraz szkiców listów do i od Fregego.

Korespondencja ta nie tylko jest cennym materiałem źródłowym dla badaczy, lecz także należy do dziedzictwa europejskiej humanistyki z uwagi na literacki język wielu listów czy zawarte w niej małe traktaty na wielkie tematy filozoficzno-logiczne, np. w korespondencji z Edmundem Husserlem, Bertrandem Russellem (laureatem literackiej Nagrody Nobla w 1950 roku), Ludwigiem Wittgensteinem, Antonem Martym. Tematy poruszane w tej korespondencji, znane głównie z innych tekstów, inspirowały wielu badaczy i miały istotny wpływ na dwudziestowieczną humanistykę. Znajdujemy tu także cenne informacje na temat życia europejskiego środowiska naukowego przełomu XIX i XX wieku; marginalnie są opisane również osobiste, rodzinne doświadczenia naukowców. Poznajemy społeczno-naukowe tło kształtowania się założeń logiki matematycznej na przełomie XIX i XX wieku.

Polski przekład korespondencji Gottloba Fregego adresowany jest zarówno do miłośników literatury pięknej, jak i naukowców. Tym ostatnim umożliwi kontynuację badań nad wpływem myśli niemieckiej na polskie środowisko naukowe. Wydanie to wpisuje się w ogólnościatowy trend powrotu do interdyscyplinarnych źródeł współczesnej humanistyki oraz badań tzw. kontekstu odkrycia i umożliwia udział w aktualnie prowadzonej dyskusji nad zapomnianymi wątkami dorobku jenajskiego logika i filozofa.

Korespondencja Fregego należy do dziedzictwa humanistyki europejskiej i stanowi ciekawy materiał badawczy dla przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych, także przekraczających ramy nawet bardzo szeroko

²⁵ Por. A. VERAART: *Geschichte des wissenschaftlichen Nachlasses Gottlob Freges und seiner Edition...*, s. 83.

rozumianej humanistyki. Publikacja wydania krytycznego w języku polskim pozwala na nowe spojrzenie badawcze, pogłębia integrację polskiej nauki z dorobkiem europejskim i światowym, zwłaszcza w zakresie historii nauki.

Lektura korespondencji Fregego pokazuje go jako uczonego i człowieka cenionego między innymi przez Bertranda Russella, Davida Hilberta, Ludwiga Wittgensteina i Giuseppego Peana. Dorobek naukowy Fregego cieszy się w Polsce dużym zainteresowaniem w środowisku filozoficznym, językoznawczym i matematycznym. Publikacja korespondencji Fregego jest dla polskiego czytelnika kontynuacją krytycznej edycji jego pism. Na język polski zostały dotąd przetłumaczone niektóre artykuły Fregego, ważniejsze fragmenty jego dwóch książek oraz jeden list²⁶.

W Polsce tradycja zajmowania się Fregem jest bardzo długa, co szczególnie opisał Jan Woleński²⁷. Tematykę tę podejmowali Jan Łukasiewicz, Stanisław Leśniewski, Antoni Korcik, Stanisław Kamiński i wielu innych badaczy²⁸. Heinrich Scholz, który już przed II wojną światową chciał wydać wszystkie dotąd nieopublikowane dzieła Fregego, w tym część korespondencji, uważał nawet, że to Jan Łukasiewicz wraz ze Stanisławem Leśniewskim jako pierwsi odkryli wartość logiki Fregego²⁹. Łukasiewicz po

²⁶ Teksty Fregego dotąd opublikowane w języku polskim: G. FREGE: *Pisma semantyczne*. Tłum. B. WOLNIEWICZ. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1977; G. FREGE: *Ideografia*. W: F. BRENTANO, G. FREGE, Ch. THIEL: *Próby gramatyki filozoficznej. Antologia*. Tłum. i oprac. K. ROTTER. Wrocław, 1997, s. 45–85; G. FREGE: *List do B. Russella*. W: *Filozofia matematyki. Antologia tekstów klasycznych*. Wybór i oprac. R. MURAWSKI. Poznań, 1986, s. 203–204; G. FREGE: *Negacja. Badanie logiczne*. Tłum. M. KLEMONTOWICZ. „Kwartalnik Filozoficzny” 2002, t. 30, z. 1, s. 139–157; G. FREGE: *O pojęciu liczby*. W: *Filozofia matematyki. Antologia tekstów klasycznych*. Wybór i oprac. R. MURAWSKI..., s. 175–203; G. FREGE: *Podstawy arytmetyki. Logiczno-matematyczne badania nad pojęciem liczby*. [Wprowadzenie, §§ 1–28]. W: F. BRENTANO, G. FREGE, Ch. THIEL: *Próby gramatyki filozoficznej...*, s. 86–133. G. FREGE: *Dialog mit Pünjer über Existenz [vor 1884]*. NS, s. 60–75. Wydanie polskie: *Debate z Pünjerem o istnieniu*. Tłum. P. CEBULA. „Logos i Ethos” 2008, vol. 24, nr 1, s. 173–183.

²⁷ Na temat odkrycia doniosłości logiki i filozofii Fregego przez Polaków zob. J. WOLEŃSKI: *The Reception of Frege in Poland*. „History and Philosophy of Logic” 2004, vol. 25, s. 37–51.

²⁸ Jedne z pierwszych polskich tekstów na temat logiki Fregego to: A. KORCIK: *Gottlob Frege jako twórca pierwszego systemu aksjomatycznego współczesnej logiki zdań*. „Roczniki Filozoficzne” 1948, t. 1, s. 138–164; S. KAMIŃSKI: *Fregego logika zdań*. „Roczniki Filozoficzne” 1957, t. 5, z. 2, s. 31–63.

²⁹ Por. H. SCHOLZ: *Sprechen und Denken. Ein Bericht über neue gemeinsame Ziele der polnischen und der deutschen Grundlagenforschung*. Warsaw, Mianowski Institute

raz pierwszy zacytował jego GG w kontekście antynomii w 1910, potem w 1916 roku³⁰. W powołaniu na BS i GL zalety logiki Fregego (w tym jej wyższość nad logiką Peana i dziełem Whiteheada oraz Russella) wymienił w skrypcie opracowanym na podstawie wykładów wygłoszonych w 1928 roku na Uniwersytecie Warszawskim³¹. Tam też zwrócił uwagę na brak niezależności w aksjomatyce Fregego³². Łukasiewicz wykazał, że aksjomat trzeci jest wyprowadzalny z dwóch poprzednich aksjomatów³³. Stanisław Kamiński z kolei był autorem najprawdopodobniej pierwszego na świecie doktoratu poświęconego logice Fregego³⁴.

Dzięki *Pismom semantycznym*, przetłumaczonym i wydany przez Bogusława Wolniewicza, w Polsce dobrze znana jest filozofia języka Fregego. Jego korespondencja naukowa była dostępna jedynie w językach niemieckim, angielskim oraz – w wyborze – włoskim, co znacznie ograniczało jej dostępność dla polskiego czytelnika. Tymczasem stanowi ona bardzo istotne źródło i w literaturze światowej jest traktowana poważnie, o czym świadczą wydania w trzech językach³⁵.

for the Promotion of Science and Letters in Poland, 1939. Wydanie polskie: *Mowa i myślenie. Komunikat o nowych wspólnych celach badań podstawowych prowadzonych w Polsce i Niemczech*. Tłum. J. PLUTA. W: *Fenomen Szkoły Lwowsko-Warszawskiej*. Red. A. BROŻEK, A. CHYBIŃSKA. Wydawnictwo Academicon, Lublin 2016, s. 194.

³⁰ J. ŁUKASIEWICZ: *O zasadzie sprzeczności u Arystotelesa*. Tekst przejrzał, przedmową i przypisami opatrzył J. WOLEŃSKI. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1987, s. 119; J. ŁUKASIEWICZ: *O pojęciu wielkości*. „Przegląd Filozoficzny” 1916, vol. 19, s. 49.

³¹ J. ŁUKASIEWICZ: *Elementy logiki matematycznej*. Wyd. 2. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1958, s. 14–15.

³² Ibidem, s. 84.

³³ J. ŁUKASIEWICZ: *Z historii logiki zdań*. W: IDEM: *Z zagadnień logiki i filozofii. Pisma wybrane*. Wybór, wstęp, przypisy J. SŁUPECKI. Warszawa, 1961, s. 193–194. Łukasiewicz udowodnił również zupełność systemu Fregego. Zob. W. MARCISZEWSKI: *Główne fakty z dziejów logiki współczesnej*. W: *Logika formalna. Zarys encyklopedyczny*. Red. W. MARCISZEWSKI. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1987, s. 423; M. BEANEY: *Introduction*. In: *The Frege Reader*. Ed. M. BEANEY. Oxford–Cambridge, Blackwell Publishers, 1997, s. 10.

³⁴ S. KAMIŃSKI: *Fregego dwuwartościowy system aksjomatyczny zmiennych zdaniowych w świetle współczesnej metodologii nauk dedukcyjnych*. Lublin 1949. Niepublikowana praca doktorska, dostępna w Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

³⁵ G. FREGE: *Nachgelassene Schriften und wissenschaftlicher Briefwechsel*. Bd. 2: *Wissenschaftlicher Briefwechsel*. Hrsg., bearb., eingel. und mit Anmerkungen versehen G. GABRIEL, H. HERMES, F. KAMBARTEL, Ch. THIEL, A. VERAART. Hamburg, Felix Meiner Verlag, 1976; *Gottlob Freges Briefwechsel mit D. Hilbert, E. Husserl, B. Russell, sowie ausgewählte Einzelbriefe Freges*. Einl., Anm., Reg. G. GABRIEL, F. KAMBARTEL,

Dotąd na język polski zostały przetłumaczone dwa listy: wspomniany już list Fregego do Russella oraz list Russella do Fregego³⁶.

Opracowanie i wydanie polskiego tłumaczenia korespondencji Gottloba Fregego zostały sfinansowane w ramach grantu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki Uniwersalia 2.2 ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na podstawie umowy numer 0407/NPRH5/H22/84/2017. Grant ten był realizowany na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach.

Gabriela Besler
Joanna Zwierzyńska

Ch. THIEL. Hamburg, 1980; G. FREGE: *Philosophical and Mathematical Correspondence*. Eds. G. GABRIEL, H. HERMES, F. KAMBARTEL, Ch. THIEL, A. VERAART. Abridged for the English ed. B. MCGUINNESS. Trans. H. KAAL. Oxford, Basil Blackwell, 1980; G. FREGE: *Briefe an Ludwig Wittgenstein*. Hrsg. A. JANIK. Redigiert mit einem Kommentar versehen Ch.P. BERGER. „Grazer Philosophische Studien” 1989, Bd. 33–34, s. 5–33. G. FREGE: *Alle origini della nuova logica. Categoria scientifico con Hilbert, Husserl, Peano, Russell, Vailati e altri*. A cura di G. GABRIEL. Ed Hal. a cura di C. MANGIONE. Trad. A.M. OBWEXER. Torino, Boringhieri 1983.

³⁶ B. RUSSELL: *List do G. Fregego*. W: *Filozofia matematyki. Antologia tekstów klasycznych*. Wybór i oprac. R. MURAWSKI..., s. 221–222.

Indeks osobowy

- Abbe** Ernst 128
Alechnowicz Iwona 165, 543
Alighieri Dante 86
Angelelli Ignacio 335, 548, 550
Anscombe Elisabeth G.M. 414, 554, 572
Archimedes 143, 148, 174, 467
Arct Michał 501, 543
Arndt Meta 27, 28
Arystoteles 22, 31, 360, 404, 469, 543, 561
Ascher Maria Concetta 409, 443, 555, 561, 571, 572
Avenarius Richard 33, 53, 255
Awodey Steve 75, 550, 553
- Bachmann** Friedrich 23–25, 264–266, 332, 533, 568
Bachmann Paul 129
Baldwin 80
Ballue Eugène L. 33, 55–61, 247, 487, 529, 543
Barth Paul 64, 544, 547
Bartol Wiktor 158, 159, 544
- Bauch Bruno 33, 63–65, 117, 164–166, 446, 447, 525, 544, 560
Bauch Martin 63
Baumann Julius J. 483, 484
Beaney Michael 31, 544, 553, 554, 571
Bell John L. 336, 544
Benecke E.C. 491, 545
Berger Christian Paul 32, 34, 413, 415, 549
Bergmann Julius 178, 544
Berkeley George 484
Bernhard Peter 34, 229, 567
Bernstein Felix 240, 244
Besler Gabriela 20, 32, 38, 41, 46, 146, 190, 278, 294, 297, 301, 327, 330, 336, 414, 544
Besler Józef
Bęben Dariusz 45, 198
Blumenthal Otto 131, 146, 161, 544
Bocheński Józef M. 22, 544
Bolzano Bernard 197
Bonaparte Napoleon 261

- Bonevac David 293, 544
 Boole George 53, 59, 137, 185, 189,
 227, 293, 294, 389, 399, 457,
 460, 474, 476–479, 481, 489,
 512, 515, 516, 548, 549
 Borel Émile 244, 544
 Bremer Józef 420, 561
 Brentano Franz 30, 257, 271–273,
 335, 349, 393, 394, 401, 459,
 460, 544, 548, 549
 Brisart Robert 179, 557
 Brix Walter C. 33, 67–72, 526, 545,
 560
 Brożek Anna 31, 347, 568
 Bryant Sophie 491, 545
 Buchholz Hugo 33, 73, 74, 545
 Buchholz Malwina 501
 Bülow Christopher von 75, 550,
 553
 Burali-Forti Cesare 205, 207, 308,
 545
 Büttemeyer Wilhelm 34, 402, 406,
 545
C
 Cantoni 80
 Cantor Georg 145, 161, 179, 205,
 209, 240, 244, 245, 329, 339,
 358, 368, 485–487, 518, 545,
 547, 568
 Cantor Moritz 80, 483
 Carnap Rudolf 33, 75, 76, 548, 553,
 565
 Cassina Udo 564
 Cebula Piotr 30, 549
 Church Alonzo 185, 240, 545
 Chybińska Alicja 31, 348, 568
 Chwedeńczuk Bohdan 414, 554
 Cicero Samantha 201, 570
 Ciesielska Danuta 45, 142
 Cohen Hermann 111, 229, 548
 Cook Roy T. 307, 489, 537, 545, 548
 Couturat Louis 33, 77–85, 87–89,
 482, 485, 486, 525–527, 529,
 531, 534, 545, 546
 Crookshank Francis Graham 281,
 563
D
 Dadaczyński Jerzy 39, 146, 147,
 546
 Dal Pra Mario 399, 547, 570
 Dalen Dirk van 134, 553
 Darmstaedter Ludwig 22–24, 26,
 33, 89, 92, 548
 Dathe Uwe 20, 34, 115, 119, 499,
 546, 554, 571
 Dedekind Richard 67, 68, 147, 159,
 205, 294, 295, 368, 485, 497,
 498, 546
 Dehn Max 144, 283, 526, 546, 547
 Deussen Paul 80
 Dickstein Samuel 289, 296, 569
 Diller Justus 45, 317
 Dingler Hugo 26, 33, 93–97, 99,
 100, 105–108, 108, 112–116,
 195, 526, 546, 547, 556, 559,
 560, 566, 572
 Dingler Martha 43, 94, 95, 97, 9a,
 105, 108, 110, 112–116
 Dolecki Szymon 46, 511
 Dreben Burton 435, 553
 Dudman Victor Howard 300, 511,
 564
E
 Ebert Philip A. 44, 300, 307, 489,
 510, 539, 547, 548, 564
 Edwards Paul 93, 566

Einlaudi Luigi 401, 547
 Eley Lothar 135, 180, 547, 557
 Engel Friedrich 283, 526, 547
 Engert Horst 33, 117, 526
 Eucken Rudolf 33, 34, 80, 119–121,
 248, 257, 501, 546, 554, 560
 Euklides 143, 154
 Euler Leonhard 185
 Ewen Wolfgang 393, 547

Falckenberg Richard 33, 123, 124
 Fermat Pierre de 425
 Fine Henry Burchard 191, 547
 Fischer Kuno 21, 80
 Floyd Juliet 35, 416–419, 429–432,
 434–441, 446, 449, 547, 553
 Føllesdal Dagfinn 180, 547
 Foucher Jean 55
 Frege Alfred 21–25, 27, 29, 127–
 130, 420, 509, 559
 Frege Christian 22, 27, 28, 43, 127
 Frege Gottlob *passim*
 Freudenthal Hans 134, 553

Gabbay Dov M. 182, 293, 336, 544,
 555, 558, 569
 Gabriel Gottfried 20, 21, 31–34, 36,
 38, 44, 75, 95, 115, 119, 215,
 278, 320, 451, 502, 546, 548,
 550, 551, 552, 554, 559, 571
 Gajl Tadeusz 21, 554
 Gauss Carl Friedrich 130, 138, 152,
 175
 Geach Peter 414, 417, 489, 554, 570
 Gentzen Gerhard 134, 135, 151,
 158
 Geymonat Ludovico 317, 550
 Głombik Czesław 119, 554

Gödel Kurt 142, 263, 326, 328, 550,
 554
 Goetz Georg 33, 125
 Grassmann Hermann 155, 228,
 483, 512, 554, 564, 569
 Grassmann Robert 228
 Grattan-Guinness Ivo 43, 204, 458
 Gregory Duncan Farquharson
 190, 532, 554
 Grosche Günter 551
 Guenther Franz 182, 569
 Gut Arkadiusz 180, 554
 Gutzmer Karl Friedrich August
 138, 252, 405

Haeckel Ernst 80
 Hallett Michael 250, 546, 567
 Hankel Hermann 191, 483, 484,
 555
 Hartshorne Charles 565
 Hattendorff Karl 129
 Haußner Robert 24, 33, 127–130
 Heijenoort Jean van 326, 328, 550,
 552
 Heine Eduard 264, 265, 487
 Heinze Max 53
 Heitfeld-Rydzik Birgit 26, 44, 174,
 555
 Helmholtz Hermann 60, 61, 67, 70,
 394, 488, 555
 Hermes Hans 31, 33, 44, 326, 407,
 551
 Hesse Otto 484
 Hilbert David 24, 30–33, 36, 89,
 94, 95, 98, 131–135, 137–139,
 142–154, 157–162, 167, 179,
 180, 190, 208, 215, 240, 249–
 253, 255, 278, 294, 297, 301,

327, 403, 404, 526, 527, 531,
532, 544, 546, 548, 553–556,
565, 567, 570
Hill Claire Ortiz 179, 555
Hirzel Rudolf 501
Hobbes Thomas 484
Hodgson Shadworth H. 490, 545
Höffding Harald 80
Hoffmann Arthur 33, 63–65, 117,
163, 164, 446, 447, 526
Homer 86
Hönigswald Richard 33, 65, 165,
166, 168, 171, 172, 543
Hübscher Arthur 93, 556
Hume David 484
Hünnerhoff 28
Huntington Edward V. 33, 173–
175, 556
Husserl Edmund 28, 31–33, 36, 79,
135, 177–186, 188–192, 194–
199, 215, 229, 257, 272, 335,
527, 532, 542, 547, 548, 554–
557, 563, 565, 567
Huygens Christiaan 406, 551

Ibsen Henrik 86

Jacquette Dale 19, 21, 22, 557
Jaensch Erich Rudolf 229
Janik Allan 32, 34, 411, 413, 415,
422, 434, 549, 561, 571
Jerusalem Wilhelm 178, 557
Jevons William Stanley 457, 483,
484
Jones Emily Elizabeth Constance
33, 201, 202, 490, 492, 531,
557, 562, 570
Jourdain Laura 203, 557

Jourdain Milicent 558
Jourdain Philip E.B. 33, 35, 36, 389
127, 130, 201, 203–215, 219,
225, 281, 457–460, 466, 471–
474, 491, 482, 484, 490, 494,
527, 546, 549, 557, 558, 567
Jurczyński Mateusz 38

Kaal Hans 31, 551
Kamiński Stanisław 30, 31, 558
Kammareddine Fairouz 336, 558
Kammbartel Friedrich 31, 33, 36,
44, 215, 250, 551, 554
Kanamori Akihiro 555
Kant Immanuel 21, 87, 88, 119,
273, 274, 276, 294, 475, 482,
483, 486, 545, 546, 560
Kartezjusz (René Descartes) 486
Katkov George 272, 273
Kaulbach Friedrich 551
Keller Erich 63
Kennedy Hubert C. 291, 558, 565
Kerry Benno 67, 68, 70, 492, 558,
559
Keynes John Neville 490, 559
Kienzler Wolfgang 21, 34, 39, 44,
119, 502, 546, 553, 559
Killing Wilhelm 148
Klein Felix 33, 227, 228, 247
Klemontowicz Magdalena 30, 64,
94, 163, 439, 535, 553
Knip Carl Friedrich Ferdinand
501
Knittermeyer Heinrich 34, 229,
230
Knoch Eduard 231–233
Koebe Paul 258
Koebner Wilhelm 33, 235–237

- Kopernik Mikołaj 379
Köpp G. 484
Korcik Antoni 30, 559
Korselt Alwin Reinhold 33, 50, 133,
239–246, 526, 559
Korteweg Diederik 80
Kotarbiński Tadeusz 20, 567
Kozłowski Władysław Mieczysław
291, 298, 569
Krampf Wilhelm 93, 556, 559
Krazer Adolf 162, 559
Kreiser Lothar 18, 21, 28, 34, 43,
241, 413, 435, 499, 501, 508,
509, 551, 559, 560
Kronecker Leopold 61, 67, 70, 453,
488, 560
Krygowski Zdzisław 291, 564
Kubalica Tomasz 63, 64, 119, 323,
560
Kurecka-Wirpszowa Maria 20, 567
- L**aan Twan 336, 560
Labriola Antonio 80
Lampe Emil 68, 526, 570
Lanaro Giorgio 401, 547, 570
Leau Léopold 83–85, 546
Lechalas Georges 56
Lehmann Gerhard 93, 560
Leibniz Gottfried Wilhelm 58, 59,
87, 190, 274, 406, 457, 460,
462, 481, 483, 484, 551, 564
Lekka-Kowalik Agnieszka 119, 560
Léon Xavier 33, 247, 248, 295
Leśniak Kazimierz 22, 404, 543
Leśniewski Stanisław 30, 347, 348,
562
Leth 80
Liebmann Heinrich 23, 24, 33, 132,
134, 135, 138, 150, 154, 159,
249, 250, 253, 570
Liebmann Otto 132, 249
Linke Paul F. 33, 257–262, 500, 560
Lipps Theodor 257
Lipschitz Rudolf 483, 484
Lipszyc Adam 414, 562
Locke John 483, 484
Lorenz Kuno 93, 546, 561
Lorenzen Paul 265
Lotze Hermann 21, 199, 393, 561
Löwenheim Leopold 33, 239, 263–
269, 525, 561, 569
Luciano Erika 293
Lüpke Johannes von 501
- Łaciak Piotr 64, 560
Łukasiewicz Jan 20, 30, 31, 535,
561, 567
- M**acColl Hugh 48, 77, 78, 81–84,
457, 477, 480, 489, 532, 562
Mach Ernst 80, 401
Majer Ulrich 250, 546, 567
Malinowski Bronisław 281, 563
Mangione Corrado 32, 317, 548,
550
Marciszewski Witold 31, 194, 561,
562
Marty Anton 28, 33, 41, 178, 192,
194, 271–273, 393, 562
Maryniarczyk Andrzej 119, 560,
565
Maxwell James Clerk 147, 149
Mayer Adolph 33, 34, 277–280,
528, 573
Mayer-Hillebrand F. 272
McGuinness Brian 409, 411, 413,

- 416, 417, 419, 421–432, 434–440, 443, 449, 551, 555, 561, 571, 572
- Merkel Reinhard 415, 562
- Methlagl Walter 411, 413, 561, 571
- Meyer Stefan 111, 403, 461, 553
- Meyer Wilhelm Franz 487, 568
- Mill John Stuart 394, 483, 491
- Miszczyński Ryszard 348, 397, 562
- Mittelstraß Jürgen 93, 546, 561
- Monk Ray 414, 563
- Moore Gregory H. 325, 345, 358, 563, 566
- Morgan Augustus de 459
- Mortan Günter 182, 532, 563
- Müller Thomas 549
- Murawski Roman 30, 32, 38, 44, 205, 239, 290, 326, 327, 333, 334, 353, 484, 485, 528, 535, 550, 563, 566
- N**
- Natorp Paul 80
- Nederpelt Rob 336, 558
- Newton Isaac 60, 203, 483
- Noras Andrzej J. 229
- Nyberg T. 416, 572
- O**
- Obojska Lidia 38, 511
- Obwexer Anna Maria 32, 548
- Odyseusz 364
- Ogden Charles Kay 33, 280, 563
- Ostertag Gary 563
- Ostwald 80
- P**
- Painta Andrzej 38
- Papin Denis 406, 551
- Pasch Moritz 33, 283–290, 368, 547, 563
- Paulsen Friedrich 80
- Peacock George 190, 564
- Peano Giuseppe 30–33, 35, 48, 49, 55, 58, 59, 61, 78, 80, 82, 103, 110, 131, 135, 137, 146, 190, 205, 206, 209, 210, 212, 264, 277–281, 285, 291–301, 305–317, 320–322, 327, 331, 334, 335, 339, 345, 361, 367, 368, 371, 372, 385, 401, 457, 460, 465, 470, 473, 474, 479–481, 485, 489, 490, 498, 511–514, 516, 517, 519, 525, 528, 529, 531, 544, 548, 552, 554, 558, 564, 565, 569
- Pears David F. 416, 572
- Peckhaus Volker 20, 34, 229, 565, 567
- Peirce Charles Sanders 48, 293, 383, 457, 515, 516, 565
- Pelc Jerzy 39, 335, 535, 552, 560
- Pellegrin Enzo De 35, 413, 547, 553, 557
- Pelletier Francis Jeffry 293, 336, 544, 555, 558
- Pfersmann Otto 572
- Pieri Mario 308, 486, 565
- Pietersma Henry 180, 565
- Pitagoras 147, 149, 156, 192
- Platon 347
- Ples-Bęben Marta 38
- Pluta Jerzy 31, 568
- Podzielna Alicja 407, 411, 416, 543
- Pogoda Zdzisław 44, 142
- Pogonowski Jerzy 44, 145, 555
- Poincaré Henri 56, 73, 89, 545, 565
- Poręba Marcin 414, 572
- Prym Friedrich 129

- Rang Bernhard** 1561, 565
Reck Erich H. 75, 550, 553, 554, 571
Reid Constance 131, 146, 161, 565
Richards Ivor Armstrong 281, 563
Rickert Heinrich 33, 34, 323, 560
Riehl Alois 80
Riemann Bernhard 127–129, 394, 569
Ritchie 80
Ritter Joachim 383, 529, 556, 569
Rödding Walburga 551
Roero Clara Silvia 291, 293, 566
Rosado Haddock Guillermo E. 179, 555
Rossberg Marcus 300, 307, 489, 511, 539, 547, 548, 564
Rossi-Landi Ferruccio 93, 402, 566
Rothhaupt Josef 420, 561
Rotter Krzysztof 30, 39, 335, 349, 459, 460, 535, 536, 544, 548, 550
Russell Bertrand 20, 23, 24, 26, 29–33, 36, 48–50, 87, 99, 112, 146, 161, 165, 167, 182, 190, 195–197, 201, 203, 206, 207, 209, 213–215, 219–225, 240, 243, 245, 264, 265, 278, 291, 292, 294, 297, 301, 320, 325–334, 336–341, 343–347, 349–351, 353–355, 357–360, 362–364, 367–369, 372, 374–377, 382, 383, 385, 401, 407, 411, 413, 414, 416, 449, 457, 458, 461–463, 465–470, 472, 473, 475, 476, 485, 486, 488, 489, 491–493, 498, 531, 543, 544, 548, 550, 554, 557, 558, 562, 564–567, 571
Rygalski Andrzej 413, 441, 567
Sachse Gustav Adolf Leo 501
Salamucha Jan 20
Sarton George 203, 567
Schäfer Dietrich 24
Schaper Hans von 132, 249, 250, 567
Scheffer 33, 387
Scheler Max 257
Schildknecht Christiane 34, 501, 546, 554
Schilpp Paul A. 75, 565
Schirn Matthias 20, 569, 570
Schlömilch Oscar 33, 247, 389, 484
Schlotter Sven 34, 229, 230, 323, 567
Schmid Theodor 453, 526, 567
Schmidt am Busch Hans-Christoph 20, 25–27, 567, 571
Schoenflies Arthur Moritz 239, 526, 567
Scholz Heinrich 20, 23–27, 30, 35, 37, 73, 97, 105, 127, 128, 134, 135, 150, 152, 158, 165, 170, 173, 181–183, 195, 202, 204, 240, 258, 263–266, 272, 283, 325, 326, 347, 348, 387, 409, 414–417, 423, 453, 454, 509, 530, 567, 569, 568
Schrey Ferdinand 75
Schröder Bernhard 549
Schröder Ernst 22, 26, 48, 49, 59, 71, 78, 82, 86, 124, 137, 177, 181, 183–185, 188–190, 209, 228, 239, 240, 243–245, 264, 298, 334, 335, 346, 457, 465,

- 469, 474, 476–479, 483–485,
497, 498, 515, 516, 552, 557,
559
- Schubert Hermann 88, 110, 209,
210, 285, 343, 345, 406, 485,
487, 547, 552, 568
- Schulte Joachim 409, 443, 555,
561, 571
- Schuhmann Elisabeth 229, 556
- Schuhmann Karl 183, 229, 556
- Schweitzer Hermann 25
- Schweitzer Radmila 409, 443, 555,
563, 571
- Seekirscher Monika 413, 416, 417,
419, 421–432, 434–437, 439,
440, 449, 571
- Sidorek Janusz 181, 557
- Simmel Georg 183
- Skof Fulvia 291, 554, 566
- Skolem Thoralf 263, 568
- Słupecki Jerzy 31, 561
- Smith Barry 180, 569
- Snell Carl 21
- Soames Scott 182, 569
- Sohncke Leonhard 228, 569
- Sokrates 243, 347, 384
- Solomon Robert C. 180, 569
- Somavilla Ilse 409
- Sommer Łukasz 414, 562
- Sorel Georges 401
- Spieser Hans 33, 391, 392
- Spinoza Baruch 484
- Spire Gilbert 247
- Springer Tonny Albert 134, 553
- Stachelroth Johann 127, 203, 27b,
549
- Stahl Hermann 128, 129, 569
- Stamm Edward 296, 569
- Steck Max 24, 35, 134, 135, 138,
140–143, 150–152, 155, 156,
250, 251, 253, 254, 570
- Stein 80
- Stepanians Markus S. 179, 569
- Stier Friedrich 502, 573
- Stolberg-Wernigerode Otto
- Stolz Otto 148, 154, 155, 569
- Stolze Wilhelm 75
- Strawson Peter Frederick 182
- Strobach Niko 44, 221
- Stuhlmann-Laeisz Rainer 549
- Stumpf Carl 33, 41, 271, 273, 393–
395, 547, 569
- Sturm R. 228, 569
- Szaniawski Klemens 458, 543
- Szekspir William 86
- Śpiewak Sebastian 59
- T**
- Tarski Alfred 20, 239, 263–265
- Teichert Dieter 34, 501, 546, 554
- Teichert Johannes 266
- Tetens Holm 75, 551, 569
- Thiel Christian 30, 31, 33, 34, 36,
38, 44, 95, 182, 215, 229, 264,
328, 335, 349, 383, 459, 460,
544, 548–551, 553, 554, 567,
569, 570
- Thomae Carl Johannes 33, 109,
110, 138, 228, 264–266, 278–
280, 290, 397, 484, 487, 501,
526, 548, 550, 568
- Thomas Wolfgang 161, 565
- Titz Marga 25, 332
- Tolksdorf Stefan 75, 551, 569
- Tołstoj Lew 86
- U**
- Uhlemann Brigitte 75, 553

- Ulrici Hermann 33, 247, 399
Unterkircher Anton 413, 416, 417,
419, 421–432, 434–437, 439,
440, 449, 571
- V**
Vacca Giovanni 402, 403, 406
Vaihinger Hans 80
Vailati Giovanni 32–34, 401–406,
545, 547, 548, 568, 570
Venn John 460, 465, 468, 470, 491,
570
Veraart Alfred 19, 29, 31, 33, 43, 44,
551, 570
Volkelt Johannes 64, 544, 547, 560
- W**
Waithe Mary Ellen 201, 570, 571
Walterhöfer Max 501
Wang Joseph 411, 413, 438, 561,
571
Weber Wilhelm 131, 138
Webern Catherine 325, 554
Wehmeier Kai F. 20, 25–27, 34, 229,
230, 323, 567, 571
Weiss Paul 565
Whitehead Alfred North 31, 196,
203, 213, 214, 219–222, 264,
292, 325, 339, 363, 374, 571
Wiener Hermann 146, 147
Wiener Norbert 33, 407
Więsław Witold 158, 544, 565
Wille Matthias 19, 571
Wergiliusz 86
Wittgenstein Hermine 41, 409–
411, 416, 438, 441, 443, 555,
561
Wittgenstein Ludwig 24, 25, 28, 30,
32–35, 39, 65, 164, 204, 213–
215, 219, 225, 350, 409–411,
413–441, 443–450, 526, 547,
549, 551, 555, 557, 561, 560,
567, 571, 572
Woleński Jan 30, 31, 561, 572
Wolniewicz Bogusław 30, 31, 38,
63, 68, 76, 88, 92, 94, 111,
123, 163, 164, 178, 179, 181,
187, 201, 209, 235, 243, 255,
321, 331, 335, 403, 409, 417,
423, 438, 441, 460, 491, 533,
548–553, 572
Woods John 293, 336, 546, 555, 558
Wright Crispin 307, 489, 539, 547,
548
Wright Georg Henrik von 35, 413,
414, 416, 417, 435, 449, 547,
553, 557, 572
Wundt Wilhelm 53, 69, 257
- Z**
Zalta, Edward, N. 20, 563, 565, 572
Zantwijk, Temilo van 34, 501, 546,
554
Zeller Eduard 60, 61, 70, 555
Zeller M.M. 80
Zieliński Bronisław 458, 543
Ziobrowski Jacek 414, 572
Znamierowski Czesław
Zsigmondy Karl 33, 453, 454, 567,
572
Zwierzynska Joanna 32, 38, 41

Indeks opracował

Paweł Ługiewicz

Indeks rzeczowy

Acervus 302

Afirmacja 81, 83, 194

Afla 217, 218

Agregat 206, 349, 352, 353

Alef 145

Algebra 59, 239–241, 394, 453, 460,
497, 517

algebra uniwersalna 462, 463

Aksjomat 31, 82, 104–107, 132,
138–154, 156, 158–160, 167,
174, 240, 246, 249, 251, 252,
265, 273, 383, 394, 403, 404,
442, 462–464, 474, 481

niesprzeczność aksjomatów
132, 139, 150, 151, 159

niezależność aksjomatów 132,
142, 147, 149–151, 251

Aksjomatyka 31, 132, 173, 249, 283

Alternatywa 50, 52, 81, 83

Ambiguous value 223, 224

Analiza 56, 58, 69, 132, 182,
193–195, 197, 205, 271, 276,
287, 292, 301, 306, 307, 347,
460, 465, 472, 480, 482, 491,

494, 495, 498, 513, 515

Antynomia 24, 33, 134, 161, 165,
197, 199, 213, 240, 243, 265,
327–332, 345, 351, 358, 377,
476

Ateb 217, 218

Argument 50, 176, 221, 275, 304,
327, 328, 330, 331, 336, 338,
339, 341, 342, 352, 355, 356,
374–377, 379, 383, 471, 472,
476, 488–490, 492–495

Arytmetyka 82, 111, 138, 145,
147, 148, 150, 151, 154, 159,
162, 174, 189, 190, 213, 242,
264–266, 274, 284, 292, 309,
318, 327, 328, 336, 348, 351,
370, 373, 394, 459, 460, 463,
464, 471, 475, 477, 481–483,
486–488, 496–498, 512

podstawy arytmetyki (podsta-
wowe prawa, pojęcia, twier-
dzenia) 57, 170, 205, 206,
283, 284, 336, 352, 459, 487,
511

- Asercja 469, 480
 pojęcie asercji 214
 znak (kreska) asercji 49, 312, 467, 472–477, 477, 480, 493, 494, 513
 Autobiografia 204, 213
- Bóg** 154, 251, 254, 276, 404
 dowód na istnienie Boga 276, 294, 494
 Byt 275, 471, 485
- Calculus ratiocinator* 190, 478, 481
- Cambridge 191, 201, 205, 213–215, 219, 325, 327, 332, 344, 345, 385, 386, 407, 414
- Cecha 139, 144, 145, 148, 154, 159, 251, 254, 259–262, 276, 295, 357, 404, 465, 477
- Ciąg 142, 205
 Ciągłość, ciągły 139, 159
 ciągłość funkcji 459
- Dedukuje się** 311
- Definicja 48, 94, 98, 132, 138–145, 148, 152–155, 158, 160, 181, 183, 184, 222, 239–241, 243–246, 249–251, 253, 258, 279, 283, 286–289, 292, 301–305, 308, 309, 311–318, 321, 333, 349, 350, 354, 363, 368, 370, 373, 376, 380, 381, 384, 385, 404, 445, 450, 451, 459, 467, 471, 475, 483–489, 491–493, 495–497, 513, 514
- Doświadczenie 56, 146, 174, 274, 459, 464, 465
- Dowód 59, 82, 104, 139–141, 145, 147–149, 159, 174, 185, 191, 233, 240, 244, 251, 252, 260, 265, 276, 284, 286, 294, 302, 303, 311, 322, 329, 336, 339, 352, 459, 462–465, 470, 478, 481–483, 494, 496, 497, 511–513, 518
- Dusza 216, 385
- Dziedzina [*Gebit*] 39, 85, 106, 158, 175, 201, 213, 333, 339, 444, 460, 464, 472, 473, 478, 481–483
- Ekstensja** 368
 Ekstensjonalny 346
 Etna 216, 217
- Fakt** podstawowy intuicji 139, 140, 142, 403
- Fałsz, fałszywy 47, 48, 81–83, 96, 98, 104, 106, 107, 152, 167, 184, 194–198, 216, 241, 242, 255, 304, 315, 328–331, 336, 340, 341, 343, 344, 346, 350, 351, 359, 360, 362, 363, 366, 372, 373, 378, 380, 383, 385, 450, 464, 466, 468, 469, 476, 490, 493–495
- Filozofia 19–21, 30, 31, 38, 39, 44, 53, 63, 64, 77–79, 93, 106, 112, 113, 119, 123, 191, 201, 229, 230, 239, 271, 323, 324, 327, 331, 332, 393, 399, 414, 444
- Funkcja 48, 49, 71, 128, 159, 167, 176, 188, 196, 208, 220, 221, 224, 275, 294, 301, 302, 304–

- 306, 308, 309, 315, 316, 327–333, 336, 338–346, 348–357, 359, 372–377, 379, 381–384, 418, 459, 461, 471, 472, 476, 479, 480, 488–490, 492–496, 498, 515, 517
- dziedzina funkcji 315
- funkcja drugiego stopnia (rzędu) 214, 215, 219, 330, 349, 352, 353, 356, 374, 494, 495
- funkcja dwuargumentowa 176, 352, 356, 471, 495
- funkcja jednoargumentowa 375
- funkcja pierwszego stopnia (rzędu) 214–216, 219, 328, 336, 338, 342, 349, 352, 353, 356, 375, 494, 495
- funkcja wieloargumentowa 471
- funkcja zdaniowa 196, 517
- propositional function* 221–224
- G**atunek 154, 461, 462
- Geometria 111, 131, 133, 138, 139, 146–148, 150, 154, 156, 159, 240, 249, 252, 253, 274, 283, 284, 287–289, 303, 308, 309, 387, 403, 462, 464, 470
- geometria euklidesowa (elementarna) 132, 139, 142, 146, 148, 151, 153, 251, 252, 289
- geometria Hilberta 132
- geometria nieeuklidesowa 146, 148, 289, 394
- geometria źródło poznania 146
- system geometrii 144
- Granica 140, 193, 317, 323, 324, 459, 482, 493
- Grecka litera jota, *í* 49, 298, 339
- Gwiazda Poranna 318–320, 364, 365, 490
- Gwiazda stała 168, 169, 455
- Gwiazda Wieczorna 253, 254, 318–320, 364, 365, 490
- H**ipoteza 314, 353, 358, 464, 467, 468, 473, 495, 519
- Historyk nauki 22, 91, 203
- I**dentyczność 48–50, 111, 140, 217, 258–260, 262, 292, 318, 319, 321, 349, 352, 355, 364, 372, 373, 378, 380, 381, 384, 385, 451, 470, 477, 491, 495
- Ideografia 39, 313, 459, 464, 465, 467, 475, 476, 478, 479, 481, 486, 497, 498, 511, 512, 519
- Implikacja 47, 48, 49, 82, 194, 196, 468–470, 472, 478, 480, 495
- implikacja materialna 194, 195, 377
- Inkluzja 47, 48, 339
- International Journal of Ethics 203
- Intuicja przestrzeni 141, 150
- Istnienie, fraza „istnieje” 132, 145, 148, 154–156, 159, 161, 168, 175, 182, 195, 196, 198, 220, 244, 245, 249, 251, 254, 259, 262, 274–276, 293–295, 297, 314, 315, 327, 328, 333, 345, 349, 357, 359, 362, 368, 371,

- 374, 380, 383, 404, 442, 445,
446, 455, 465, 474, 476, 484,
486, 494, 496
- Jest** zawarte 311
- Jeden, jedynka 48, 185, 239, 293,
295, 363, 455, 484
- Język 20, 31, 190, 201, 327, 450,
451, 474
język codzienny 141, 303, 308,
311, 315, 441, 451, 460, 467,
482, 512, 518
- Juliusza Cezara problem 331, 362,
485
- Klasa** 48, 49, 83, 86, 155, 169, 175,
185, 206, 240–246, 259, 288,
289, 294, 295, 300–306, 308,
309, 314, 315, 319, 327, 329–
331, 333, 334, 336, 339, 341,
343, 344, 346–349, 351, 352,
355, 357, 358, 361–363, 365–
376, 382, 404, 456, 465, 476,
477, 486, 491, 493, 512, 513,
517, 518
element klasy 49, 243, 244,
309, 315, 348, 367, 368, 370,
518
klasa uniwersalna [*Allklasse*]
184
klasa zerowa 48, 184, 344
- Kometa 218, 318
- Kominiarz 132, 146, 149
- Koniunkcja 48
- Kreska 306, 469, 470, 475, 478, 493
kreska negacji (zaprzeczenia)
470, 493, 494
kreska pionowa 103, 466, 469,
470, 493, 513
kreska pozioma 103, 473, 480,
493, 494, 513
kreska sądu 49, 103, 216, 272,
306, 373, 464, 466, 478, 493
kreska treści 49, 469, 470, 472,
493, 513
kreska warunku 468
- Krzesła 146, 348
- Kufle 146
- Kwantyfikator 49, 239, 263, 293
kwantyfikator ogólny 47, 184,
276, 294, 512
kwantyfikator szczegółowy
294
- Lawa** 217, 443
- Liczba 67–69, 78, 86, 105, 107, 139,
146, 149, 159, 167, 170, 174–
176, 203, 205, 209, 231, 232,
252, 273, 274, 276, 285, 308,
321, 341, 345, 353, 355, 360–
362, 368, 371, 378–380, 425,
453–456, 460, 461, 471, 476,
482–488, 490–494, 496, 517,
519
definiowanie liczby 82, 368,
484, 486
liczba całkowita 48, 56, 82,
153, 205, 206, 233, 297, 308,
309, 471, 482, 487, 493, 511,
518
liczba naturalna 49, 151, 154,
314, 482
liczba niewymierna 159, 213,
308, 309, 314, 321, 331, 367,
368, 370, 459, 486, 487
liczba parzysta 254, 261, 455

- liczba pierwsza 254, 255, 319,
 347, 348, 350, 455
 liczba rzeczywista 48, 49, 145,
 148, 151, 159, 175, 205, 297,
 318, 367, 368, 370, 487
 liczba ujemna 459, 511
 liczba urojona 204, 264, 297,
 321, 338
 liczba wymierna 297, 309, 314,
 321, 367, 370
 liczba zespolona 191, 308, 309,
 314, 317, 318, 486
 Liczebnik 169, 454, 455
 Liczebność lub liczba kardynalna
 48, 49, 145, 174, 209, 239,
 244, 271, 273, 329, 331, 339,
 349, 362, 363, 370, 373, 420,
 482, 484–486, 489, 518
Lingua characteristica 190, 478,
 481
 Litery greckie 294, 307, 473, 475,
 489, 517
 Litery łacińskie 294, 307, 375, 461,
 462, 473, 480, 517
 Litery niemieckie 294, 307, 375,
 473, 478, 480, 517
 Linia 147, 154, 303, 468, 469, 481
 Logarytm naturalny 466
 Logicyzm 22, 264
 Logika 20, 22, 30, 31, 44, 59, 75, 78,
 85, 87, 96, 103, 106, 107, 124,
 131, 144, 161, 162, 174, 181,
 183, 185, 192–194, 197, 198,
 201, 211, 213, 216, 230, 239–
 241, 244, 263, 284, 231–294,
 302, 303, 308, 309, 313, 317,
 318, 327, 332, 333, 336, 340,
 347, 352, 399, 414, 418, 444,
 450, 459, 461, 465, 466, 476,
 477, 480, 481, 483, 486, 489,
 492, 496, 497, 513
 logiczny fakt podstawowy 350
 logika algorytmiczna 78, 82, 86
 logika matematyczna 20, 29,
 59, 61, 219, 263, 298, 307,
 322, 325, 407, 481, 483, 512,
 513
 logika symboliczna 462, 478,
 491
Matematyka 20, 21, 38, 44, 55, 56,
 59, 61, 78, 93, 106, 107, 127,
 129, 131, 134, 135, 138, 140,
 141, 157, 183, 191, 209, 211,
 227, 228, 231, 249, 252, 258,
 263, 277, 279, 283, 286, 290,
 291, 293, 299, 309, 318, 324,
 327, 332, 333, 385, 387, 389,
 393, 397, 401, 407, 413, 453–
 455, 462, 482, 483, 513, 519
 czysta matematyka 462
Meaning 39, 219–224, 462, 463,
 470, 431, 495
 Mikroskop 465
 Miłość 132, 146, 149
 Mnogość 94, 95, 155, 168, 169, 244,
 333, 347
 Mont Blanc 378, 384
 Mowa zależna 360, 361, 366, 371,
 380
 Myśl 192, 320, 365, 366, 378, 379,
 450, 451
 czysta myśl 474
Nauka 22, 30, 38, 39, 44, 59, 78, 91,
 100, 105–107, 116, 132, 135,

- 136, 141, 147, 150, 151, 158,
160, 161, 170, 174, 188, 190,
203, 218, 230, 271, 299, 300,
309, 321, 323, 324, 370, 403,
455, 462, 477, 486, 512
- Nazwa 83, 98, 155, 160, 169, 185,
188, 216–219, 222, 223, 224,
239, 254, 259–261, 274, 302,
311, 318–321, 329–331, 340–
345, 347, 355, 360, 362, 364–
366, 370, 371, 376, 377, 379,
451, 462, 470, 490, 491, 495,
497, 517
- nazwa funkcji 340–344, 349,
375–377
- nazwa własna 168–170, 175,
176, 181, 187, 188, 254, 259,
260, 274, 304, 317, 319, 329,
331, 340–342, 344, 347, 356,
369, 370, 375, 376, 379, 455,
462, 463
- Następnik 100, 104, 194, 195, 466,
468, 478, 480, 486, 519
- Negacja 49, 64, 194–196, 198, 272,
383, 439, 470, 473, 478, 514
- ogólność negacji 473
- (Nie)nasycenie, (nie)nasycony
169, 275, 338, 341, 375
- (Nie)określony 47, 83, 86, 144, 160,
173, 175, 176, 219–223, 288,
289, 319, 327, 328, 333, 338,
461–463, 467, 472, 482, 488,
493
- (Nie)twórczość definicji 184, 258
- Nieskończoność 174, 239, 244,
283, 284, 287–289, 459, 511,
519
- Nosiciel 206, 349, 445
- Notacja 40, 48, 49, 184, 206, 264,
296, 297, 300, 308, 312, 314,
316, 327, 334, 335, 339, 374,
376, 377, 465, 478, 480, 481,
489, 513–515, 518, 519
- Obiekt** 132, 144, 175, 289, 301,
305, 308, 339, 352, 353, 370,
384, 404, 471, 472, 474, 482,
484–487, 490–494, 498, 517
- Obiektywność 187
- Odwzorowanie 329, 339, 498
- odwzorowanie jednoznaczno-
-odwracalne 244
- zasada logicznego odwzoro-
wania rozmaitych nauk 106,
107
- Ogólność 103, 176, 195, 196, 259,
263, 294, 336, 349, 351, 354,
462, 463, 472, 473, 478, 479,
481, 488, 489, 494, 495
- Orzecznik, orzeczenie 169, 194,
198, 261, 272, 275, 294, 467
- Oznaczenie 48, 111, 154, 215, 260,
264, 293, 294, 297, 306, 315,
319, 342, 362, 372, 375, 376,
378, 472, 473, 478, 481, 484,
491, 493, 496
- Percepcja** zmysłowa 274, 465
- Planetoida 218
- Płaszczyzna 98, 139, 144, 146, 154,
155, 251
- Podmiot 169, 182, 194, 261, 272,
274, 275, 336, 345, 347, 349,
467
- Pojęcie 38, 67–71, 83, 86, 94, 96–
99, 105–108, 132, 139, 142,

- 144–149, 152, 154, 155, 158–161, 167–170, 175, 181, 185, 187–189, 193, 194, 196, 203, 205, 206, 208, 215, 233, 242–246, 250, 251, 253–255, 257–261, 271, 273–276, 288, 292, 294, 295, 302, 303, 308, 309, 317, 327, 329, 332, 338, 343, 344, 346, 349, 352, 370, 374, 418, 455, 459–462, 471, 472, 476, 477, 479, 482, 484–486, 488, 492, 493, 496, 498, 501, 511, 512, 516
- ekstensja pojęcia 461, 485, 492
- pismo pojęć 39, 71, 75, 100, 110, 135, 188–190, 192, 196, 206, 207, 215, 216, 233, 265, 271, 273, 274, 276, 287, 303, 306, 330, 333, 334, 342, 345, 358–360, 374, 391, 394, 395, 399, 459, 460, 481
- pojęcie drugiego stopnia (rzędu) 132, 154, 193, 250, 251, 253–255, 276, 342, 494
- pojęcie pierwszego stopnia (rzędu) 154, 168, 193, 243, 250, 251, 254, 255, 276, 342, 494
- podpadanie pod pojęcie 161, 168, 169, 187, 194, 198, 241, 243, 245, 246, 250, 254, 255, 259, 260, 275, 294, 302, 341, 361, 362, 368, 370, 374, 461, 484, 485, 493
- zakres pojęcia 155, 169, 170, 185, 206, 241, 243, 245, 260, 288, 329, 336, 338, 339, 341, 346, 348, 349, 351, 353, 357, 361, 362, 368, 370, 476
- Poprawność wniosku 216
- Prawda 48, 94, 97–99, 101, 103, 107, 109, 115, 136, 194, 197, 216, 255, 286, 327–329, 331, 340, 343, 359–362, 366, 378, 380, 384, 418, 444, 464, 466, 469, 479, 480, 482–484, 490, 491, 493, 495
- Prawdy 58, 96, 318, 464, 465, 482, 483
- Prawdziwość 82, 94, 96–98, 103, 132, 140, 141, 145, 146, 148, 155, 156, 216, 265, 365, 373, 380, 447, 464, 482, 513, 514
- Prawdziwy 48, 81–83, 86, 94, 96, 98–103, 107, 108, 132, 140–142, 145, 148, 151, 156, 167, 194–198, 216–218, 221, 241, 242, 286, 306, 315, 318, 321, 330, 342, 351, 359, 360, 365–367, 371–373, 378–380, 384, 445, 446, 450–452, 462–464, 466, 468, 469, 476, 477, 480, 490, 513, 514
- Prawo 96, 132, 140, 146, 149, 174, 191, 192, 195, 197, 206, 273, 289, 292, 302, 303, 312, 313, 315, 316, 355–357, 361, 363, 365, 383, 384, 451, 459, 462, 463, 465, 474, 476–478, 482, 483, 493, 496, 497
- piąte prawo podstawowe 206, 213, 328, 330, 336, 352, 355, 361
- prawo podstawowe 140, 170, 205, 245, 305, 516
- Predykat 48, 215, 216, 239, 259,

- 327, 328, 333, 336, 341, 353,
355, 378, 467
- Proposition* 39, 220–223, 311, 314,
316, 322, 361, 371, 373, 462,
463, 467, 468, 474, 475, 478,
492, 495
- Prosta 139, 141, 142, 144, 146, 149,
150, 153–155, 251, 252, 288,
289, 404, 491, 517
- Przedmiot 56, 57, 86, 147, 151,
154–156, 168–170, 175, 176,
185, 187, 188, 193, 194, 196,
198, 206, 218, 242, 243, 245,
246, 250, 253–255, 259–261,
289, 294, 295, 302, 304, 318,
322, 327, 329, 332, 336, 340–
344, 346–348, 351–358, 360,
361, 363, 364, 368, 370–373,
375, 376, 380–383, 442, 454,
455, 451, 462, 476, 477, 484,
488, 493, 517
- przedmiot logiczny 232, 348
- przedmiot niewłaściwy 330,
 355–357, 376
- przedmiot właściwy 355–357
- Przedstawienie 105, 106, 176, 192,
193, 198, 331, 373, 378, 445,
466, 467
- połączenie przedstawień 466
- Przesłanka 94, 946–98, 102–104,
106, 150, 216, 312, 464
- Przestrzeń 139, 147, 154, 274, 345
- Przypadek 81–83, 86, 96–98, 101,
102, 104, 106, 132, 141, 142,
150, 151, 156, 159, 168, 184,
193, 195, 196, 206, 217, 222,
251, 259, 261, 274, 288, 289,
294, 301–306, 309, 311, 314,
318–321, 335, 336, 340, 346–
348, 351–353, 355, 366, 368,
371, 373, 375, 376, 380, 381–
384, 404, 451, 461–463, 467,
469, 472–474, 476, 495
- Psychologizm 180, 181, 345
- Punkt 83, 138, 139, 141, 144–150,
152–155, 251, 252, 255, 283,
284, 287–289, 303, 315, 404,
470, 491, 517
- Rachunek** 47, 58, 83, 86, 183, 184,
189, 239, 460, 462, 477, 481
- rachunek klas 83, 477, 512
- rachunek pojęć 83, 476, 477
- rachunek sądów 476, 477, 479
- rachunek zdań 83, 512
- Relacja (pisana wielką literą), re-
lacja (pisana małą literą) 47,
49, 81, 139, 144, 146, 147,
153, 154, 160, 175, 176, 185,
194, 205, 206, 250, 254, 300,
302, 303, 305, 308, 311, 314,
330, 339, 346, 348, 349, 352–
354, 356–358, 360–362, 371,
373, 379, 404, 468, 471, 472,
476, 477, 481, 486, 491, 495,
498, 513, 514
- Rodzajnik nieokreślony 254, 259–
261, 483
- Rodzajnik określony 175, 260, 319,
483, 495, 496
- Rozjaśnianie [*Erläuterung*] 132,
151, 159
- zdanie rozjaśniające 141
- Rozumowanie dedukcyjne 463
- Równanie 140, 145, 148, 153, 160,
261, 277, 297, 301, 304, 306,

- 318, 319, 321, 364, 365, 367,
404, 425, 450–452, 488–450
- Równoliczny 244, 245
- Równość 50, 176, 195–197, 257–
259, 261, 301, 302, 305, 309,
314, 329, 336, 349, 352, 354,
355, 373, 470, 475, 485, 489,
495, 516
- równoważny 193, 194, 260,
272, 349, 358, 363, 485, 514–
516, 518
- równoznaczny 49, 364, 379
- znak równości 111, 140, 258,
261, 262, 301–305, 318, 319,
321, 355, 358, 365, 380, 381,
384, 385, 470, 477, 478, 496,
514
- Sąd** 70, 83, 86, 100, 101, 103, 104,
108, 188, 192, 272, 273, 275,
276, 306, 331, 352, 369, 373,
378, 393, 394, 451, 452, 465–
469, 472–477, 479, 481, 482,
495
- sąd analityczny 88, 273, 274,
394, 482, 486
- sąd dysjunkcyjny 468
- sąd hipotetyczny 468
- sąd kategoryczny 468
- sąd syntetyczny 88, 108, 274,
394
- Sądzenie 187, 216, 378
- Schemat zdaniowy [*Satzgefüge*]
101–103
- Semantyka 100, 332, 459
- Sens [*Sinn*] 50, 100, 102, 104, 105,
124, 141, 142, 176, 181, 187,
194, 197, 198, 208, 215–218,
220, 221, 244, 251, 252, 261,
301–303, 320, 321, 327, 331,
332, 354, 360–362, 364–366,
368, 370, 371, 373, 378, 380,
384, 385, 441, 442, 445, 446,
450–452, 462, 470, 491, 491,
495, 518
- Słowo 39, 70, 85, 86, 100, 111, 131,
136, 137, 139–142, 144, 150–
153, 155, 169, 170, 175, 181,
185, 187, 188, 194, 198, 217,
220–222, 224, 239, 245, 251,
252, 254, 255, 259–261, 289,
293, 296, 302, 303, 309, 310,
320, 321, 331, 342, 350, 357,
360, 364, 365, 370, 378, 379,
442, 445, 446, 450, 454, 459,
461–464, 466–468, 470, 477,
480, 484, 485, 488, 490, 492,
494, 496, 498, 511
- Spójnik 194, 199, 306, 451
- Sprzeczność 94, 96–98, 141, 145,
146, 148, 150, 151, 155, 156,
159, 161, 169, 184, 185, 197,
213, 218, 241, 242, 244, 246,
249, 251, 252, 265, 322, 327,
328, 333, 334, 336, 338–341,
344–347, 349, 351, 353–356,
358, 361, 363, 368, 369, 373,
375, 377, 382, 383, 403, 476,
489
- Stałe 47, 220, 328, 383, 460–462,
471
- Statement* 39, 215, 221–223, 462,
482–484
- Stoły 146
- Stos 206, 454–456, 484
- Strzałka 194, 312, 339

- Stwierdzenie 39, 194, 462, 463,
465–468, 470, 471, 474, 475,
478, 482–485, 491, 494, 496,
517, 518
- Sycylia 216
- Symbol 37, 40, 47–49, 56, 59, 86,
131, 136, 173, 184, 219–224,
292, 295, 297, 305, 308, 309,
315, 316, 322, 333, 339, 340,
342, 372, 385, 461, 462, 465,
469, 474, 487, 491, 512, 513,
518
- Symbolika/symbolizm 75, 87, 88,
136, 137, 279, 292, 299, 467–
469, 479
- Syriusz 364, 370, 455
- System 22, 31, 58, 59, 61, 75, 77, 77,
83, 132, 139, 142–149, 151–
153, 155, 158, 169, 191, 193,
206, 249, 252, 264, 265, 297,
300, 301, 308, 322, 327, 328,
330, 3457–349, 351–353, 356,
357, 460, 479–481, 498, 513–
515, 517
- T**eoria 56, 58, 78, 79, 82, 83, 86, 88,
89, 107, 132, 146–149, 157,
160, 189, 190, 204, 205, 213–
215, 219, 230, 232, 264, 265,
296, 329, 331, 345, 353, 367–
369, 417, 418, 453, 460, 461,
471, 475, 479, 481–483, 486,
487, 491, 495, 498, 512, 513,
517
- teoria liczb niewymiernych
159, 213, 331, 367, 368, 370,
487
- teoria mnogości 93, 94, 167–
170, 203, 205, 240, 264
- teoria porządków 214
- teoria rozmaitości 244
- teoria typów 185, 330, 336, 359
- Termin 39, 57, 132, 139, 143, 144,
204, 459, 462, 512, 519
- Tożsamość 308, 490, 512, 518
- Treść 50, 69, 83, 100, 101, 103, 104,
107, 183, 193, 195–198, 215,
217, 224, 259, 305, 319, 320,
358, 461, 462, 466–468, 470,
473–476, 482, 495
- treść nadająca się do osądu
187, 272, 274, 467, 468, 470,
471, 476
- Twierdzenie 59, 96, 98, 99–101,
140, 142, 147–149, 156, 191,
192, 206, 215, 221, 239–242,
244, 245, 250, 263, 265, 294,
307, 312, 318, 322, 329, 351,
354, 355, 358, 365, 374, 381,
425, 442, 448, 455, 462, 466,
467, 470, 474, 475, 481–483,
487, 494, 496, 497, 511–513,
518
- Twierdzenie [*Festsetzung*] 107,
132, 265, 306, 307
- Twierdzenie [*Lehrsatz*] 136, 140,
141, 150, 305
- Twierdzenie [*Satz*] 206, 318, 477,
478
- V**ariabele 221–223, 461
- variable 215, 219–224, 461–463
- W**artość [*Wert*] 49, 82, 83, 215,
219, 223, 224, 245, 262, 309,
319, 328, 338, 344, 354, 356,

- 359, 372, 374, 379, 380, 382–384, 461, 462, 489, 493, 511
- wartość funkcji 224, 309, 315, 351, 355, 379, 476, 488, 489, 490, 492–495
- przebieg wartości funkcji 48, 49, 305, 329, 330, 336, 340–346, 348, 351, 351–357, 359, 363, 368, 376, 377, 489, 492, 496
- wartość logiczna 49, 187, 188, 195, 196, 329–331, 340, 343, 356, 360–362, 364–368, 371, 379, 381, 462, 476, 477, 480, 490–493, 495
- Wezuwiusz 216, 217, 443
- Wismar 20, 21, 420, 434–436, 459, 508
- Właściwość 98, 147, 151, 154–156, 175, 192, 215, 220, 254, 255, 259–262, 276, 295, 309, 311, 315, 316, 319, 322, 373, 404, 455, 461, 468, 472, 474, 477, 478, 479, 484, 488, 491, 515
- Wniosek 94, 96–98, 102–104, 145, 159, 216, 252, 286, 303, 306, 317, 318, 328, 332, 365, 451, 463, 464, 475
- Wnioskowanie 56, 96, 102, 103, 146, 149, 156, 159, 160, 174, 216, 265, 464, 469
- Wszyscy 169, 198, 199, 254, 384, 394
- Wyjaśnianie 132, 139, 140, 143–145, 148, 152–154, 159, 251, 305, 321, 361, 371, 376, 380, 446, 461, 469, 496, 512
- Zakres** 39, 81, 83, 86, 155, 169, 170, 185, 206, 241, 243, 245, 260, 274, 288, 329, 330, 336, 338, 339, 341, 346, 348–351, 353, 357, 361, 362, 368, 370, 476
- Założenie** 98, 100, 105, 106, 142, 146, 161, 162, 169, 182, 197, 198, 205, 222, 302, 328, 339, 353, 355, 459, 463, 464, 469, 478, 489, 493, 495
- Zasada** 85, 87, 106, 113, 123, 140, 141, 147, 149, 155, 158, 159, 174, 181, 184, 191, 217, 242, 292, 294, 307, 318, 319, 321, 322, 327, 333, 351, 364, 463, 474, 475, 482, 485, 489, 497, 513
- zasada kompozycyjności (składalności) 360
- Zbiór** 47–49, 59, 81, 83, 86, 161, 184, 244, 245, 315, 347, 348, 368, 461, 493
- Zdanie** 48, 81–83, 94, 96, 98, 100–107, 132, 139–143, 145, 147–152, 155, 156, 158, 169, 176, 181, 182, 187, 193–199, 215–218, 220–224, 241, 244, 245, 251, 254, 255, 261, 273, 274, 289, 297, 300, 302–304, 308, 309, 314–316, 319–321, 327, 330, 331, 335, 340–342, 344, 345, 347–350, 354, 358, 360–362, 364–366, 370–374, 378–381, 383–385, 394, 441, 445,

- 446, 448, 450–452, 454, 455,
461–463, 467, 476–478, 480,
484, 485, 490, 492, 512–517,
519
zdanie ogólne 81, 96, 156
zdanie szczegółowe 156
zdanie warunkowe 101, 103,
104, 216, 302, 311
Zero 48, 82, 232, 486, 518
Zmienne 48, 50, 81, 83, 103, 219–
221, 305, 308, 314, 328, 338,
344, 346, 359, 377, 460–462,
471, 480, 495, 513, 514, 516–
518
zmienne funkcyjne 327, 328,
377, 516, 517
zmienne indywiduowe 377
Zmysły 146, 147, 488
Znaczenie 39, 83, 101, 107, 124,
139–142, 144, 153, 155, 181,
184, 185, 187, 197, 208, 215,
217–223, 262, 301–304, 306,
309, 311, 314, 315, 317–321,
327–332, 336, 340–343, 347,
350, 358, 360–362, 364–366,
368, 370, 371, 373, 375, 376,
378–380, 384, 385, 403, 418,
451, 461–463, 470, 473, 477,
479, 485, 489–493, 495, 496,
514, 518
Znak 47–50, 59, 101–106, 11, 136,
137, 140, 141, 173, 175, 176,
182, 184, 185, 215–217, 220–
224, 241, 259, 285, 292–295,
298, 300–306, 308, 311, 313–
319, 321, 327, 329, 331, 339–
343, 350, 356, 360, 361, 364–
366, 370–372, 375, 376, 379–
381, 450, 451, 455, 461–464,
466, 467, 469–472, 474, 475,
477, 478, 480, 487–491, 493–
497, 511–512, 515–519
znak absurdu 48
znak dedukcji 512
znak definicji 50, 304
znak dodawania 176, 184, 317,
318, 463
znak koniunkcji 47, 50
znak negacji 47, 49, 275, 474,
514
znak pierwotny 301, 305–307
znak relacyjny (relacji) 311

Indeks opracował

Paweł Ługiewicz

Redaktor: Małgorzata Poglódek
Redaktor inicjujący: Szymon Hantkiewicz
Projektant okładki: Magdalena Pache
Korektor: Joanna Zwierzyńska
Projektant układu typograficznego: Małgorzata Pleśniar
Redaktor techniczny i łamanie: Grzegorz Sitek

Na wyklejkach znajduje się faksymile listu
Fregego do Russella z 22.06.2020
(Universitäts- und Landesbibliothek Münster, S. Frege 16,065).

Copyright © 2020 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

 <https://orcid.org/0000-0002-1843-5198>

 <https://orcid.org/0000-0002-1777-4534>

Frege, Gottlob
Gottlob Frege : korespondencja naukowa :
wydanie krytyczne / opracowanie edycji polskiej
i weryfikacja tłumaczenia: Gabriela Besler,
Joanna Zwierzyńska ; przekład na język polski:
Andrzej Painta – z języka niemieckiego, Mateusz
Jurczyński – z języka angielskiego, Marta Ples-
-Bęben – z języka francuskiego, Lidia Obojska –
z języka włoskiego ; na podstawie edycji
niemieckiej, którą opracowali: Gottfried Gabriel,
Hans Hermes, Friedrich Kambartel, Christian Thiel,
Albert Veraart. – Katowice : Wydawnictwo
Uniwersytetu Śląskiego, 2020

<https://doi.org/10.31261/PN.4021>

ISBN 978-83-226-3972-6

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-3973-3

(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Wydanie I. PN 4021. Ark. druk. 37,5. Ark. wyd, 35,0.
Papier Alto 90 g vol. 1.5. Cena 49 zł (w tym VAT)

Druk i oprawa: Zakład Poligraficzny SINDRUK
ul. Firmowa 12, 45-594 Opole

Jest to dzieło przygotowane niezwykle starannie, przynosi informacje wedle najnowszych ustaleń nauki. Podziw budzi staranność i skrupulatność redaktorów i tłumaczy. Dzieło to nie tylko zostało przygotowane wedle wszelkich wymogów sztuki, ale może stanowić wzorzec przyszłych tego typu opracowań. Książka będzie bez wątpienia znaczącą pozycją w polskiej literaturze naukowej, będzie wykorzystywana przez badaczy w zakresie logiki, filozofii i lingwistyki. Nie mam wątpliwości, że zostanie z uznaniem przyjęta przez środowisko naukowe.

(z recenzji prof. dr. hab. Romana Murawskiego)

Jestem przekonany, że publikacja niniejszej polskiej edycji korespondencji naukowej Gottloba Fregego będzie znaczącym wydarzeniem w polskim środowisku filozoficznym. Powinna również zainteresować wszystkich, którzy zajmują się profesjonalnie dziejami logiki matematycznej oraz podstaw matematyki. Wreszcie, lektura korespondencji zawartej w tomie sprawia przyjemność intelektualną i może być ciekawa dla tych czytelników, którzy cenią sobie obcowanie z wymianą myśli twórców nauki i kultury.

(z recenzji prof. dr. hab. Jerzego Pogonowskiego)

Autorki opracowania podjęły się niezwykle trudnego i odpowiedzialnego zadania: wydania tłumaczenia pełnej znanej korespondencji naukowej Gottloba Fregego. Ogrom pracy wykonanej przez Autorki trudno przecenić, rozumie to każdy, kto próbował studiować oryginalne historyczne materiały naukowe w obcych językach. (...) Dzięki ich ogromnemu zaangażowaniu, znajomości tematyki i sumienności powstało imponujące dzieło. (...) Będzie to niezwykle cenny materiał dla zainteresowanych tematyką.

(z recenzji dr. Zdzisława Pogody)

Polskie
Towarzystwo
Semiotyczne
rok zał. 1968

BULLETIN

OF THE SECTION OF LOGIC

**STUDIA
LOGICA**

Cena 49,00 zł (w tym VAT)

ISBN 978-83-226-3973-3

9 788322 639733

Więcej o książce

